

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ

Διπλωματική Εργασία

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ, ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΑΜΟΙΒΗ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

της

ΚΟΣΜΟΥΛΗ ΑΝΘΗΣ

Επιβλέπων Καθηγητής: Ταχυνάκης Παναγιώτης

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στην
Εφαρμοσμένη Λογιστική και Ελεγκτική

Νοέμβριος 2014

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η λειτουργία του εξωτερικού ελέγχου και ο ρόλος του εξωτερικού ελεγκτή αποκτούν ιδιαίτερη σημασία στις μέρες μας, που τόσο η παγκόσμια, όσο και η εγχώρια οικονομία προσπαθούν να ανακάμψουν από τις επιπτώσεις μιας βαθιάς οικονομικής κρίσης. Η ανάγκη για επενδύσεις είναι επιτακτική και ο εξωτερικός έλεγχος επηρεάζει τις επενδυτικές αποφάσεις.

Η ποιότητα του εξωτερικού ελέγχου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ανεξαρτησία του ορκωτού ελεγκτή, που συχνά επηρεάζεται από το ύψος της ελεγκτικής αμοιβής. Η τελευταία έχει κατά καιρούς απασχολήσει τους ερευνητές παγκοσμίως.

Λαμβάνοντας υπόψη τη βιβλιογραφία σχετικά με τις θεωρητικές και εμπειρικές μελέτες των τελευταίων ετών, διεξήχθη μία έρευνα με στόχο να παρέχει εμπειρικά στοιχεία, εξετάζοντας την επίδραση που έχει η ελεγκτική αμοιβή και η αλλαγή του ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο στην αγορά κεφαλαίου. Επιπρόσθετα, η μελέτη ασχολήθηκε με την επίδραση της κρίσης χρέους της Ελλάδας στην αγορά κεφαλαίου και στη διαμόρφωση της σχέσης της ελεγκτικής αμοιβής και της αλλαγής ορκωτού ελεγκτή με την αγορά κεφαλαίου.

Η έρευνα διεξήχθη στην Ελλάδα, σε ένα δείγμα 197 επιχειρήσεων, εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών κατά τη χρονική περίοδο 2007-2013. Τα αποτελέσματα της έρευνας ενισχύουν την υπόθεση σύμφωνα με την οποία η αλλαγή ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο επηρεάζει την αγορά κεφαλαίου. Ακόμη επιβεβαιώνουν την επίδραση της κρίσης στην αγορά κεφαλαίου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	ii
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	v
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	3
2.1 Ελεγκτική Αμοιβή και Ποιότητα Ελέγχου.....	3
2.2 Ελεγκτική Αμοιβή και Ανεξαρτησία Ελεγκτή.....	4
2.3 Η Επίδραση του Sarbanes-Oxley Act στην Ελεγκτική Αμοιβή.....	5
2.4 Ελεγκτική Αμοιβή και Χρηματοοικονομικοί Κίνδυνοι	6
2.5 Ελεγκτική Αμοιβή και Ελεγκτική Γνώμη	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ.....	9
3.1 Ορισμός και Έννοια της Ελεγκτικής.....	9
3.2 Ιστορική Εξέλιξη της Ελεγκτικής	10
3.3 Η Ελεγκτική στη Νεώτερη Ελλάδα.....	11
3.4 Η Διάκριση των ελέγχων.....	12
3.5 Εσωτερικός και Εξωτερικός Έλεγχος	13
3.6 Λειτουργία Εξωτερικού Ελέγχου	14
3.6.1 Εξωτερικοί Ελεγκτές.....	14
3.6.2 Νομοθετικό Πλαίσιο Εξωτερικού Ελέγχου	14
3.7 Ελεγκτικά Πρότυπα.....	16
3.7.1 Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και η Υιοθέτησή τους στην Ελλάδα	16
3.7.2 Αποσαφηνισμένα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου	16
3.8 Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας της IFAC.....	18
3.8.1 Επαγγελματική Ανεξαρτησία και Ελεγκτικές Απειλές.....	19
3.8.2 Αμοιβή ελεγκτή.....	21
3.9 Έκθεση Ελέγχου και Επισκόπησης.....	21
3.9.1 Έκφραση Γνώμης Ελεγκτή	21
3.9.2 Οικονομικές Καταστάσεις και Έκθεση Ελέγχου και Επισκόπησης Εισηγμένων Εταιριών.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ	25
4.1 Η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση και η Κρίση Χρέους στην Ελλάδα ...	25
4.2 Η Οικονομική Κρίση και ο Ρόλος του Εξωτερικού Ελεγκτή	27

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ.....	29
5.1 Ανάπτυξη Υποθέσεων και Μεθοδολογία.....	29
5.1.1 Ανάπτυξη Υποθέσεων.....	29
5.1.2 Σχεδιασμός Έρευνας.....	31
5.2 Ανάλυση Δείγματος	32
5.3 Αποτελέσματα	34
5.3.1 Η Σχέση της Ελεγκτικής Αμοιβής και της Αλλαγής Ορκωτού Ελεγκτή ως Πρόσωπο με την Αγορά Κεφαλαίου	34
5.3.2 Η Επίδραση της Κρίσης στη Διαμόρφωση της Σχέσης της Ελεγκτικής Αμοιβής και της Αλλαγής Ορκωτού Ελεγκτή ως Πρόσωπο με την Αγορά Κεφαλαίου	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ.....	38
6.1 Σύνοψη Ερευνητικών Αποτελεσμάτων.....	38
6.2 Περιορισμοί Έρευνας.....	39
6.3 Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα.....	40
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	41

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕ	Ανώνυμη Εταιρία
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΓΣ	Γενική Συνέλευση
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΔΛΠ	Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα
ΔΠΔΠ	Διεθνές Πρότυπο Δικλείδων Ποιότητας
ΔΠΕ	Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου
ΔΠΧΑ	Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς
ΔΣ	Διοικητικό Συμβούλιο
ΕΛΠ	Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα
ΕΛΤΕ	Επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχου
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Ν.	Νόμος
Ν.Δ.	Νομοθετικό Διάταγμα
ΣΟΕΛ	Σώμα Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών
ΣΟΛ	Σώμα Ορκωτών Λογιστών
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης

ΞΕΝΕΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

AICPA	American Institute of Certified Public Accountants
IAASB	International Auditing and Assurance Standards Board
IFAC	International Federation of Accountants
ISA	International Standards on Auditing
ISQC	International Standard on Quality Control
OLS	Ordinary least Squares
SOX	Sarbanes-Oxley Act

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αναγκαιότητα του ελέγχου οποιασδήποτε οικονομικής μονάδας, πηγάζει από τις ατέλειες της ανθρώπινης φύσης. Τα λάθη και οι καταδολιεύσεις είναι έμφυτα στον άνθρωπο και η μοναδική λύση που απομένει είναι η καταπολέμησή τους, που επιτυγχάνεται με την οργάνωση σε κάθε οικονομική διαχείριση ξένης περιουσίας, ουσιαστικού και ανεξάρτητου εξωτερικού ελέγχου.

Ο ρόλος του εξωτερικού ελεγκτή κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικός, σε μια εποχή που η λειτουργία των διεθνών αγορών είναι εξέχουσας σημασίας. Η ποιότητα του εξωτερικού ελέγχου, είναι ζωτικής σημασίας για την ενδυνάμωση της αγοράς, εφόσον ο έλεγχος των επιχειρήσεων από τους ορκωτούς ελεγκτές, αυξάνει την αξία της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και αποτελεί για το επενδυτικό κοινό ένα μέτρο αξιολόγησης των επενδυτικών ευκαιριών.

Κατά την περίοδο της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, πολλά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είτε κατέρρευσαν, είτε έπρεπε να διασωθούν μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, με την παραλαβή εκθέσεων με ανεπιφύλακτη γνώμη του ελεγκτή. Παράλληλα, φαινόμενα όπως η συχνή αλλαγή ελεγκτών, συνδέθηκαν με περιπτώσεις παραποιήσεων οικονομικών αποτελεσμάτων. Τέτοια γεγονότα τροφοδότησαν τις υποψίες ότι οι ελεγκτές δε διαθέτουν την ισχυριζόμενη τεχνογνωσία, ώστε να καταστήσουν ανεξάρτητη και αντικειμενική την εικόνα των λογαριασμών των εταιρικών υποθέσεων.

Τα επεισόδια αυτά ενθάρρυναν τον προβληματισμό σχετικά με το ρόλο, την αξία και την ανεξαρτησία των ελεγκτών. Έτσι παρουσιάστηκαν ευκαιρίες για την έρευνα των ρυθμιστικών κανόνων και της πολιτικής του ελεγκτικού επαγγέλματος, της ανεξαρτησίας και της βάσης των γνώσεων των ελεγκτών. Στα πλαίσια των ερευνών σχετικά με την ανεξαρτησία και την ποιότητα του παρεχόμενου ελέγχου, ένα από τα θέματα που απασχόλησε έντονα τους ερευνητές διεθνώς, είναι αυτό της ελεγκτικής αμοιβής, ως παράγοντα που επηρεάζει την αντικειμενική και ανεπηρέαστη στάση των ελεγκτών κατά την εκτέλεση των ελεγκτικών τους καθηκόντων.

Με αφορμή τους προβληματισμούς αυτούς, εύλογα γεννώνται ερωτήματα σχετικά με την επίδραση, που ενδεχομένως έχει, το ύψος των αμοιβών που λαμβάνουν οι ορκωτοί ελεγκτές για την παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών στις ελεγχόμενες επιχειρήσεις, στην αγορά κεφαλαίου, εφόσον η ποιότητα του παρεχόμενου ελέγχου αποτυπώνεται στην αξιολόγηση των επενδυτικών τίτλων. Επιπλέον, ενδιαφέρον προκαλεί, το ενδεχόμενο η επίδραση αυτή να διαφέρει κατά την περίοδο που οι αγορές διέρχονται από μια βαθειά χρηματοπιστωτική κρίση.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι, λαμβάνοντας υπόψη χρήσιμα στοιχεία και συμπεράσματα που προκύπτουν από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση πρόσφατων επιστημονικών ερευνών, να παρέχει εμπειρικά στοιχεία, εξετάζοντας την επίδραση

που πιθανώς έχει η ελεγκτική αμοιβή και η αλλαγή του ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο στην αγορά κεφαλαίου. Επιπρόσθετα, η μελέτη στοχεύει στο να διερευνήσει την επίδραση της κρίσης χρέους της Ελλάδας στην αγορά κεφαλαίου και στη διαμόρφωση της σχέσης της ελεγκτικής αμοιβής και της αλλαγής ορκωτού ελεγκτή με την αγορά κεφαλαίου.

Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, η εργασία χωρίζεται σε έξι κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το κύριο αντικείμενο της μελέτης, τα ερευνητικά ερωτήματα, ο σκοπός της εργασίας και τέλος η δομή της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μία επισκόπηση της βιβλιογραφίας σχετικά με θεωρητικές και εμπειρικές μελέτες των τελευταίων πέντε -κυρίως- ετών που συνδέουν την ελεγκτική αμοιβή με την ποιότητα του ελέγχου, την ανεξαρτησία του ελεγκτή, την επίδραση του Sarbanes-Oxley Act, τους χρηματοοικονομικούς κινδύνους και την ελεγκτική γνώμη.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το θεσμικό πλαίσιο του ελέγχου. Αρχικά γίνεται μια αναφορά στην έννοια της ελεγκτικής και την ιστορική εξέλιξη του θεσμού. Παρουσιάζονται τα είδη του ελέγχου, ενώ γίνεται εκτενής ανάλυση της λειτουργίας του εξωτερικού ελέγχου και αναφέρονται οι αρχές που διέπουν το ελεγκτικό επάγγελμα, το νομικό πλαίσιο στο οποίο βασίζεται ο ορκωτός ελεγκτής καθώς επίσης και τα πρότυπα και οι αρχές με τα οποία επιβάλλεται να εκτελείται το ελεγκτικό έργο στην Ελλάδα. Τέλος, παρουσιάζονται τα είδη της γνώμης που μπορεί να εκφράσει ο ορκωτός ελεγκτής στη έκθεση ελέγχου που εκδίδει.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αίτια και οι συνέπειες της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης που ξεκίνησε το 2008 στις Η.Π.Α. και εξαπλώθηκε σε όλες τις δυτικές οικονομίες. Επίσης αναλύεται η κρίση χρέους που διανύει η χώρα μας από το 2010 κι έπειτα. Ακόμη, τονίζεται ο προβληματισμός σχετικά με το ρόλο του εξωτερικού ελεγκτή και την αξία του εξωτερικού ελέγχου στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η εμπειρική μελέτη που έγινε χρησιμοποιώντας ένα δείγμα 197 εταιριών εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών, για τη διερεύνηση της επίδρασης της ελεγκτικής αμοιβής, της αλλαγής του προσώπου του ορκωτού ελεγκτή σε μια εταιρία και της κρίσης χρέους του 2010 της Ελλάδας, στην αξιολόγηση της μετοχής της επιχείρησης και κατ' επέκταση στην αγορά κεφαλαίου. Τα συμπεράσματα της έρευνας, που παρατίθενται στο τέλος της εργασίας παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και δημιουργούν κίνητρα για μελλοντικές έρευνες.

Τέλος, στο έκτο κεφάλαιο της εργασίας, γίνεται μία σύνοψη των κυριότερων εμπειρικών αποτελεσμάτων και παρουσιάζονται οι περιορισμοί της έρευνας, ενώ προτείνονται θέματα για μελλοντική έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Στην παρούσα ενότητα γίνεται μια βιβλιογραφική ανασκόπηση που αφορά την προσέγγιση του ερευνητικού θέματος της εργασίας. Συγκεκριμένα παρουσιάζονται εμπειρικές έρευνες των τελευταίων ετών, που έχουν γίνει τόσο στις ΗΠΑ, όσο και στην Ελλάδα και έχουν ως αντικείμενο μελέτης την ελεγκτική αμοιβή, αλλά και διάφορους παράγοντες που πιθανώς την επηρεάζουν.

2.1 Ελεγκτική Αμοιβή και Ποιότητα Ελέγχου

Το ζήτημα της αμοιβής των ορκωτών ελεγκτών απασχόλησε στο παρελθόν και απασχολεί ακόμη πολλούς ερευνητές παγκοσμίως. Σύμφωνα με εμπειρικές έρευνες και μελέτες των τελευταίων ετών, η ελεγκτική αμοιβή αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την αξιολόγηση της ποιότητας του ελέγχου.

Οι Choi et al. (2010)¹ υποστήριξαν ότι το μέγεθος του ελεγκτικού γραφείου έχει σημαντικά θετικές σχέσεις με την ποιότητα του ελέγχου και το ύψος της ελεγκτικής αμοιβής, ανεξάρτητα από το μέγεθος της εταιρίας στην οποία ανήκει σε εθνικό επίπεδο και το επίπεδο τεχνογνωσίας του ελεγκτικού κλάδου που το κάθε γραφείο διαθέτει. Αυτές οι θετικές σχέσεις υποστηρίζουν την άποψη ότι τα μεγάλα τοπικά γραφεία παρέχουν υψηλότερης ποιότητας ελέγχους σε σχέση με τα μικρά τοπικά γραφεία, και ότι οι εν λόγω διαφορές ποιότητας τιμολογούνται στην αγορά παροχής ελεγκτικών υπηρεσιών. Το μέγεθος του γραφείου, σύμφωνα με την έρευνα, εκτιμάται με δύο διαφορετικούς τρόπους: με βάση τον αριθμό των πελατών που εξυπηρετεί και με βάση το σύνολο των αμοιβών που εισπράττονται συνολικά από αυτό.

Οι Choi et al. (2010)² απέδειξαν ότι η σύνδεση αμοιβής ελέγχου και ποιότητας ελέγχου είναι ασύμμετρη, ανάλογα με το πρόσημο του μη φυσιολογικού ύψους της αμοιβής του ελέγχου. Όταν δηλαδή, οι αμοιβές του ελέγχου είναι μικρότερες από το φυσιολογικό, δεν υπάρχει σημαντική συσχέτιση μεταξύ της ποιότητας του ελέγχου και της μη φυσιολογικής αμοιβής. Αντίθετα, όταν οι αμοιβές του ελέγχου είναι μεγαλύτερες από το φυσιολογικό ύψος αμοιβών, τότε αυτό συνδέεται αρνητικά με την ποιότητα του ελέγχου. Τα κίνητρα των ελεγκτών για να αποτρέψουν μεροληπτική χρηματοοικονομική πληροφόρηση διαφέρουν συστηματικά, ανάλογα με το αν οι πελάτες τους πληρώνουν περισσότερο από ή λιγότερο από το κανονικό επίπεδο της αμοιβής ελέγχου.

---

¹ Choi et al., (2010), "Audit Office Size, Audit Quality, and Audit Pricing", pp. 73-97

² Choi et al., (2010), "Do Abnormally High Audit Fees Impair Audit Quality?", pp. 115-140

2.2 Ελεγκτική Αμοιβή και Ανεξαρτησία Ελεγκτή

Η ποιότητα του ελέγχου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ανεξαρτησία του ελεγκτή, δηλαδή από την ικανότητά του να δρα με ακεραιότητα και αντικειμενικότητα κατά την άσκηση των καθηκόντων του. Η ανεξαρτησία του ελεγκτή απαιτεί τόσο ανεξαρτησία σκέψης, δηλαδή έκφραση της γνώμης του χωρίς επιρροές, όσο και ανεξαρτησία στην εκτέλεση των ελεγκτικών διαδικασιών, που σημαίνει αποφυγή γεγονότων και καταστάσεων που μπορεί να επηρεάσουν την ανεξάρτητη στάση του.

Η ανεξαρτησία του ελεγκτή απειλείται από πολλούς παράγοντες, ένας εκ των οποίων είναι η πρακτική των ελεγκτικών εταιριών να παρέχουν μια σειρά υπηρεσιών πέραν των ελεγκτικών στην ελεγχόμενη επιχείρηση. Οι ελεγκτές μιας επιχείρησης έχουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε σχέση με άλλες ελεγκτικές, όσον αφορά την παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών στη συγκεκριμένη επιχείρηση, καθώς έχουν αποκτήσει εμπειρία και γνώση πάνω στη συγκεκριμένη επιχείρηση, οπότε και προτιμώνται από αυτή. Έτσι πολλές φορές τα έσοδα μιας ελεγκτικής εταιρίας από τις μη ελεγκτικές υπηρεσίες ξεπερνούν τα έσοδα από τις αμιγώς ελεγκτικές υπηρεσίες. Υποστηρίζεται, λοιπόν, ότι οι ελεγκτικές εταιρίες έχουν κίνητρα να αμείβονται χαμηλότερα για τους διενεργούμενους ελέγχους, προκειμένου στη συνέχεια να συμπληρώνουν το συνολικό εισόδημά τους από τις μη ελεγκτικές δραστηριότητες. Αυτή η πρακτική ονομάζεται “low balling” (χαμηλό παίξιμο μπάλας) και εγείρει πλήθος ερωτημάτων σχετικά με την επιρροή που έχει στην ανεξαρτησία του ελεγκτή. Σύμφωνα πάντως με την DeAngelo (1981)³ η πρακτική του low balling δεν επηρεάζει από μόνη της την ανεξαρτησία του ελεγκτή και αποτελεί περισσότερο μια τακτική ανταγωνισμού των ελεγκτικών εταιριών κατά την αρχική ανάληψη του ελέγχου σε μια επιχείρηση, ως απάντηση στα πλεονεκτήματα που διαθέτουν οι προηγούμενοι ελεγκτές της.

Οι Ghosh et al. (2009)⁴ μελέτησαν τη σχέση μεταξύ αμοιβών ελεγκτικών και μη ελεγκτικών υπηρεσιών και των αντιλήψεων της αγοράς κεφαλαίου σχετικά με την ανεξαρτησία του ελεγκτή. Απέδειξαν ότι, σε αντίθεση με προηγούμενες μελέτες, η ανεξαρτησίας του ορκωτού ελεγκτή, με την έννοια της ανεξαρτησίας απέναντι σε κάθε οικονομικό όφελος από τον πελάτη, δε συσχετίζεται με το δείκτη μη-ελεγκτικής αμοιβής (αμοιβή για μη ελεγκτικές υπηρεσίες/συνολικές αμοιβές από τον πελάτη). Ωστόσο, η ανεξαρτησία των ελεγκτών συνδέεται αρνητικά με τη σημασία του πελάτη (συνολικές αμοιβές από έναν πελάτη ως ποσοστό των συνολικών εσόδων του ελεγκτικού γραφείου), όπως υποστηρίζεται και από την οικονομική θεωρία του ελέγχου.

---

³ DeAngelo, L. E. (1981), “Auditor independence, ‘low balling’, and disclosure regulation”, pp. 113-127

⁴ Ghosh et al., (2009), “Audit and non-audit fees and capital market perceptions of auditor independence”, pp. 369–385

Οι Gul et al. (2009)⁵ βασίζοντας τη μελέτη τους στις Big 6/5/4 ελεγκτικές εταιρίες, υποστήριξαν ότι η θετική σχέση μεταξύ μικρότερης θητείας ελεγκτή και χαμηλότερης ποιότητας των αναφερόμενων αποδοχών, που υποστηρίζεται σε προηγούμενες μελέτες, είναι ασθενέστερη για τις επιχειρήσεις που ελέγχονται από ειδικούς του κλάδου. Μια πιθανή εξήγηση για τον παραπάνω ισχυρισμό, θα μπορούσε να είναι ότι οι ελεγκτές με εμπειρία στον κλάδο της επιχείρησης του πελάτη, είναι πιο πιθανό να εντοπίσουν παρατυπίες και ψευδείς δηλώσεις, οπότε παρέχουν υψηλότερης ποιότητας ελέγχους, ακόμη και αν οι ελεγκτές δεν έχουν ειδική γνώση του πελάτη, λόγω βραχυχρόνιας συνεργασίας μαζί του. Η εξήγηση του low balling ωστόσο, δεν υποστηρίζεται ως αιτία για τη σχέση σύντομης θητείας-χαμηλής ποιότητας αποδοχών.

2.3 Η Επίδραση του Sarbanes-Oxley Act στην Ελεγκτική Αμοιβή

Από το 2001 και μετά, η αγορά ελεγκτικών υπηρεσιών άλλαξε δραματικά, τόσο στις ΗΠΑ, όσο και στον υπόλοιπο κόσμο. Σκάνδαλα όπως αυτά των εταιριών Enron, Tyco και WorldCom κλόνισαν την εμπιστοσύνη των επενδυτών στην αξιοπιστία των οικονομικών καταστάσεων και υπογράμμισαν την ανάγκη για μια αναθεώρηση των κανονιστικών προτύπων. Ως απάντηση στα λογιστικά σκάνδαλα ψηφίστηκε το 2002 ο Νόμος Sarbanes-Oxley Act (SOX), ο οποίος εισήγαγε αυστηρές μεταρρυθμίσεις για τη βελτίωση της οικονομικής πληροφόρησης από τις επιχειρήσεις και την πρόληψη της λογιστικής απάτης. Επιπλέον, η απόφαση του Υπουργείου Δικαιοσύνης των ΗΠΑ για τη δίωξη της Arthur Andersen μείωσε τον ήδη μικρό αριθμό των ελεγκτικών εταιρειών, ικανών για τον έλεγχο μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών από πέντε σε τέσσερις και αύξησε τη δύναμη των ήδη υπαρχόντων.

Οι Asthana et al. (2009)⁶ εξέτασαν την επίδραση του σκανδάλου της Enron, της διάλυσης της Arthur Andersen και του νόμου Sarbanes-Oxley στις αμοιβές ελέγχου. Η αμοιβή των ελεγκτών και το Big-4 premium αυξήθηκαν το 2002 και η αύξηση ήταν μεγαλύτερη για τις μεγαλύτερες και πιο “επικίνδυνες” εταιρίες-πελάτες. Επιπλέον δημιουργήθηκε μία ανταγωνιστική αγορά για τους πρώην πελάτες της Andersen. Δηλαδή, οι νέοι ελεγκτές εφάρμοσαν κυρίως την πρακτική του low balling, παρά επωφελήθηκαν από τους πρώην πελάτες της Andersen.

Οι Huang et al. (2009)⁷ απαντώντας στις ανησυχίες για το θέμα του low balling των ελεγκτών, απέδειξαν ότι η έκπτωση στην ελεγκτική αμοιβή που προσέφεραν οι Big 4 εταιρίες στους πελάτες τους κατά τον πρώτο χρόνο της πελατειακής τους σχέσης, δε μεταβλήθηκε μετά την εφαρμογή του SOX. Ωστόσο, διαπίστωσαν ότι κατά την περίοδο 2005-2006 οι πελάτες των Big 4 πλήρωναν κατά το πρώτο έτος ένα premium αμοιβής ελέγχου, ενώ οι Big 4 ήταν λιγότερο

⁵ Gul et al., (2009), “Earnings quality: Some evidence on the role of auditor tenure and auditors’ industry expertise”, pp 265-287

⁶ Asthana et al.,(2009), “The effect of Enron, Andersen, and Sarbanes-Oxley on the US market for audit services”, pp.4-26

⁷ Huang et al., (2009), “Audit Fees for Initial Audit Engagements Before and After SOX”, pp. 171-190

προτιμότεροι διάδοχοι σε περίπτωση αλλαγής ελεγκτή σε σχέση με το 2001. Τέλος οι Big 4 έγιναν πιο συντηρητικές στην περίοδο μετά την εφαρμογή του SOX, αναφορικά με τις αποφάσεις για την αποδοχή και την τιμολόγηση του πελάτη.

2.4 Ελεγκτική Αμοιβή και Χρηματοοικονομικοί Κίνδυνοι

Οι Charles et al. (2010)⁸ απέδειξαν ότι υπάρχει θετική σχέση ανάμεσα στον κίνδυνο χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και την ελεγκτική αμοιβή, η οποία ενισχύθηκε σημαντικά το 2002 και 2003, σύμφωνα με μια στροφή στον τρόπο που οι ελεγκτές τιμολόγησαν τον κίνδυνο, πιθανότατα ως απάντηση στα γεγονότα που περιβάλλουν τον Sarbanes-Oxley Act. Ακόμη, εισήγαγαν έναν νέο παράγοντα στα ήδη υπάρχοντα μοντέλα μέτρησης του κινδύνου: τον κίνδυνο οι οικονομικές καταστάσεις να είναι εσκεμμένα εσφαλμένες.

Υπεύθυνη για την εποπτεία της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης διεθνώς είναι η Ελεγκτική Επιτροπή (Audit Committee), μια επιτροπή του διοικητικού συμβουλίου της κάθε επιχείρησης. Ο ρόλος της Επιτροπής Ελέγχου περιλαμβάνει, εκτός από την εποπτεία της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης, την παρακολούθηση των λογιστικών πολιτικών, την εποπτεία των εξωτερικών ελεγκτών και της κανονιστικής συμμόρφωσης, και τη συζήτηση των πολιτικών διαχείρισης κινδύνων με τη διοίκηση. Η καθιέρωση της Ελεγκτικής Επιτροπής, βοηθά την επικοινωνία ανάμεσα στους ελεγκτές και την ελεγχόμενη επιχείρηση, όταν υπάρχουν υποψίες για απάτη εκ μέρους της διοίκησης.

Στις ΗΠΑ όλες οι εισηγμένες εταιρείες πρέπει να διατηρούν μια ειδική Επιτροπή Ελέγχου, προκειμένου να εισέλθουν στο χρηματιστήριο. Η επιτροπή είναι επιφορτισμένη με την εποπτεία της οικονομικής λογοδοσίας και διαφάνειας, ενώ πρέπει να αποτελείται από ανεξάρτητους συμβούλους, συμπεριλαμβανομένου τουλάχιστον ενός ατόμου που μπορεί να θεωρηθεί ως οικονομικός εμπειρογνώμονας. Ο ρόλος της Ελεγκτικής Επιτροπής έχει αρχίσει να ενδυναμώνεται μετά την καθιέρωση του SOX.

Οι Engel et al. (2009)⁹ εξέτασαν τη σχέση μεταξύ της αποζημίωσης της επιτροπής ελέγχου και της ζήτησης για την παρακολούθηση της διαδικασίας της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και υποστήριξαν ότι η συνολική αποζημίωση και οι χρηματικές προκαταβολές που καταβάλλονται στις ελεγκτικές επιτροπές συσχετίζονται θετικά με τις αμοιβές ελέγχου και τις επιπτώσεις του νόμου Sarbanes-Oxley, που αντικατοπτρίζουν την ζήτηση για παρακολούθηση.

Οι Gul & Goodwin (2010)¹⁰ χρησιμοποιώντας στοιχεία από τις ΗΠΑ για το 2003 έως το 2006, διαπίστωσαν ότι το βραχυπρόθεσμο χρέος σχετίζεται αρνητικά με

---

⁸ Charles et al., (2010), “The Association between Financial Reporting Risk and Audit Fees before and after the Historic Events Surrounding SOX”, pp. 15-39

⁹ Engel et al., (2009), “Audit committee compensation and the demand for monitoring of the financial reporting process”, pp. 136-154

¹⁰ Gul, F. A., and Goodwin, J. (2010), “Short-Term Debt Maturity Structures, Credit Ratings, and the Pricing of Audit Services”, pp. 877-909

την αμοιβή των ελεγκτών για τις επιχειρήσεις που βαθμολογούνται από την Standard & Poor's, έναν εκ των δύο μεγαλύτερων παγκοσμίως οργανισμών αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας, με την προϋπόθεση ότι υπάρχει περισσότερη παρακολούθηση και καλύτεροι μηχανισμοί διακυβέρνησης σε επιχειρήσεις με υψηλότερο βραχυπρόθεσμο χρέος. Η ποιότητα της αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας σχετίζεται αρνητικά με την ελεγκτική αμοιβή, με την προϋπόθεση ότι η ποιότητα της αξιολόγησης αντικατοπτρίζει τον κίνδυνο ρευστότητας μιας επιχείρησης, τους μηχανισμούς διακυβέρνησης και την παρακολούθηση από τους οίκους αξιολόγησης. Τέλος, η αρνητική σχέση μεταξύ βραχυπρόθεσμων χρεών και ελεγκτικών αμοιβών είναι ισχυρότερη για τις επιχειρήσεις με χαμηλής ποιότητας αξιολόγηση της πιστοληπτικής τους ικανότητας, με την προϋπόθεση ότι οι ελεγκτές τιμολογούν την παρακολούθηση του δανειστή.

2.5 Ελεγκτική Αμοιβή και Ελεγκτική Γνώμη

Ένα από τα θέματα που συγκέντρωσαν το ενδιαφέρον και την προσοχή τόσο της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών (IFAC) όσο και των τοπικών επαγγελματικών και εποπτικών φορέων, μετά την χρηματοπιστωτική κρίση, είναι αυτό της εκτίμησης της παραδοχής για συνέχιση της δραστηριότητας της οικονομικής οντότητας (γνωστό στην διεθνή ορολογία ως going concern assumption).

Η εκτίμηση αυτή θα πρέπει να γίνεται από τη διοίκηση της οικονομικής οντότητας κατά την προετοιμασία των οικονομικών καταστάσεων. Συνεπώς, ευθύνη της διοίκησης, εκτός από την κατάρτιση των οικονομικών καταστάσεων, είναι και η εκτίμηση σχετικά με την ικανότητα της οικονομικής οντότητας να συνεχίσει τη δραστηριότητά της.

Σύμφωνα με το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 570, ευθύνη του ελεγκτή είναι να αποκτά επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια για το ενδεδειγμένο της χρήσης της παραδοχής της συνέχισης δραστηριότητας από τη διοίκηση κατά την κατάρτιση και την παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων, να εξάγει συμπεράσματα βάσει αποκτηθέντων ελεγκτικών τεκμηρίων για το εάν υπάρχει ουσιώδης αβεβαιότητα για την ικανότητα της οντότητας για συνέχιση της δραστηριότητας και να προσδιορίζει τις επιπτώσεις στην έκθεση ελέγχου του.

Οι ερευνητές στον τομέα της ανεξαρτησίας των ορκωτών ελεγκτών έχουν μελετήσει τη σχέση μεταξύ της γνώμης των ελεγκτών και των υπηρεσιών που παρέχονται. Οι Callaghan et al. (2009)¹¹ εξετάζοντας τη σχέση μεταξύ της τάσης των ελεγκτών να εκδίδουν going concern γνώμες και των αμοιβών των ελεγκτών για μη ελεγκτικές υπηρεσίες (και άλλες αμοιβές ελεγκτών) για ένα δείγμα χρεωκοπημένων επιχειρήσεων των ΗΠΑ, δεν παρατήρησαν καμία συσχέτιση μεταξύ της τάσης για παραχώρηση going concern γνώμης και των αμοιβών για μη ελεγκτικές

---

¹¹ Callaghan et al., (2009), "Going-Concern Audit Opinions and the Provision of Nonaudit Services: Implications for Auditor Independence of Bankrupt Firms", pp. 153-169

υπηρεσίες, των αμοιβών ελέγχου, το σύνολο των αμοιβών, ή την αναλογία των μη-ελεγκτικών αμοιβών προς το σύνολο των αμοιβών.

Όσον αφορά την Ελλάδα, ο χαρακτηρισμός των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων, καθώς και η αντίχρευση των παραπονημένων οικονομικών καταστάσεων, μόνο πρόσφατα άρχισαν να προσελκύουν την προσοχή των ερευνητών. Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, το Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών παρουσίασε σημαντική ανάπτυξη ως μια αναδύομενη αγορά κεφαλαίων. Το κύρος της αναβαθμίστηκε από διεθνή επενδυτικά κεφάλαια το 2000, στο επίπεδο ανεπτυγμένης αγοράς¹². Ωστόσο, η αγορά υποχώρησε σημαντικά το 2000 και έπειτα έδειξε μόνο περιορισμένη ανάκαμψη. Υπό αυτές τις συνθήκες, η εταιρική χρηματοοικονομική πληροφόρηση και ο λογιστικός έλεγχος έχει βρεθεί στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των ρυθμιστικών αρχών, των επενδυτών και του Τύπου, ενώ υπάρχει αυξανόμενη ζήτηση για μεγαλύτερη διαφάνεια και ποιότητα στην εταιρική οικονομική επικοινωνία με τα ενδιαφερόμενα μέρη.

Οι Caramanis & Spathis (2006)¹³ μελετώντας ένα δείγμα 185 ελληνικών εταιριών, εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αθηνών το 2001, απέδειξαν ότι οι αμοιβές ελέγχου και το είδος του ελεγκτικού γραφείου (Big 5 ή όχι) δεν επηρεάζουν την τάση των ελεγκτών να διατυπώνουν επιφυλάξεις στις εκθέσεις ελέγχου. Αντιθέτως, η εμφάνιση των επιφυλάξεων στις ελεγκτικές γνώμες συνδέεται με οικονομικές παραμέτρους.

---

¹² Karanikas et al., (2006), “Structural Changes in Expected Stock Returns Relationships : Evidence from ASE”, pp. 1610-1628

¹³ Caramanis, C., and Spathis, C. (2006) “Auditee and audit firm characteristics as determinants of audit qualifications: Evidence from the Athens stock exchange”, pp.905-920

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Η ενότητα αυτή πραγματεύεται το θεσμό και την ιστορική εξέλιξη της Ελεγκτικής, του Εξωτερικού Ελέγχου και του Εξωτερικού ή Ορκωτού Ελεγκτή Λογιστή. Αναφέρονται εκτενώς οι ορισμοί των παραπάνω εννοιών, καθώς και οι αρχές που διέπουν το ελεγκτικό επάγγελμα, η επαγγελματική δεοντολογία των Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών το νομοθετικό πλαίσιο που το περιβάλλει και τα πρότυπα και οι αρχές με τα οποία ο Ορκωτός Ελεγκτής επιβάλλεται να εκτελεί το ελεγκτικό του έργο.

3.1 Ορισμός και Έννοια της Ελεγκτικής

Η Ελεγκτική, θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους κλάδους της Λογιστικής και αποτελεί ένα από τους δυναμικότερους κλάδους της Οικονομικής Επιστήμης. Ο θεσμός της Ελεγκτικής σχετίζεται με την ανάγκη για μετάδοση αξιόπιστων οικονομικών πληροφοριών που αφορούν στη δραστηριότητα των μεγάλων οικονομικών οργανισμών της κοινωνίας.

Σύμφωνα με τον Καζαντζή (2006)¹⁴, η Ελεγκτική είναι ο επιστημονικός κλάδος «της συστηματικής διαδικασίας συγκέντρωσης και αξιολόγησης ελεγκτικών τεκμηρίων, από ένα ανεξάρτητο και ικανό για την περίπτωση πρόσωπο, τα οποία τεκμήρια αφορούν μετρήσιμες πληροφορίες συγκεκριμένης οικονομικής μονάδας, με σκοπό να εξακριβωθεί και να γνωστοποιηθεί στους ενδιαφερόμενους χρήστες κατά πόσο οι πληροφορίες αυτές ανταποκρίνονται σε προκαθορισμένα κριτήρια».

Ως υποκείμενο του ελέγχου μπορούμε να θεωρήσουμε τον Ελεγκτή, δηλαδή το πρόσωπο που καταστρώνει, προγραμματίζει και τελικά διενεργεί την Ελεγκτική διαδικασία. Το αντικείμενο του ελέγχου είναι η ενασχόληση με τις κατευθυντήριες γραμμές της διαχειριστικής διαδικασίας κάθε μορφής ξένης περιουσίας.

Βασικοί σκοποί του ελέγχου είναι οι εξής¹⁵:

- εντοπισμός και πρόληψη ηθελημένων και αθέλητων λογιστικών λαθών, απατών κλπ.,
- διεύρυνση, αποκάλυψη και καταστολή ακούσιων ή εκούσιων σφαλμάτων και απατών,
- έγκριση, ανάλυση και σχολιασμός της ακρίβειας και της πιστότητας των διαφόρων οικονομικών καταστάσεων στο σύνολο τους,

¹⁴ Καζαντζής, Χ. (2006), «Ελεγκτική και Εσωτερικός Έλεγχος», σελ. 52

¹⁵ Τσακλάγκανος, Α. (2008), «Ελεγκτική», σελ. 14

- αξιολόγηση της σύνταξης και παράθεσης διαφόρων επιμέρους σημείων των οικονομικών καταστάσεων που συνήθως αποτελούν ενδιαφέροντα και κατατοπιστικά στοιχεία για την πορεία και τις τάσεις που επικρατούν μέσα στην επιχείρηση,
- πιστοποίηση της επάρκειας ή ανεπάρκειας της διαχρονικής κατάρτισης των κάθε είδους αριθμοδεικτών για την εξαγωγή των ανάλογων χρήσιμων συμπερασμάτων,
- υπογράμμιση των ατελειών και καθορισμός των αδυναμιών στο όλο κύκλωμα της επιχειρησιακής και διαχειριστικής απεικόνισης,
- στάθμιση των πιθανοτήτων ικανοποίησης κάθε λογής απαιτήσεων της επιχείρησης, προκειμένου να υπολογιστούν οι πιθανές επισφάλειες και να γίνει έτσι δυνατός ο σχηματισμός σωστών προβλέψεων.

3.2 Ιστορική Εξέλιξη της Ελεγκτικής

Οι βασικοί κανόνες και πρακτικές της Ελεγκτικής, θεσμοθετήθηκαν αρχικά, από των παλαιωτάτων χρόνων της οικονομικής και πολιτισμικής ιστορίας του ανθρώπου. Η Ελεγκτική συνδέεται άρρηκτα με την εμφάνιση του χρήματος ως μέσου ανταλλαγής και την ανάγκη για ορθή και αξιόπιστη απεικόνιση των συναλλαγών.

Οι πρώτες γραπτές μαρτυρίες για την ύπαρξη λογιστικών εκθέσεων με στοιχεία ελεγκτικών μαρτυριών εμφανίστηκαν στην αρχαία Βαβυλώνα το 3000 π.Χ. Στην αρχαία Αίγυπτο θεσπίστηκε το αξίωμα των «Επιστατών» για το στοιχειώδη έλεγχο της συγκομιδής των σιτηρών και της απόδοσης των φόρων.

Στην αρχαία Ελλάδα, στην περίοδο 500-300 π.Χ. , συναντούμε τον θεσμό του ελεγκτή για την εξέταση της διαχείρισης των Οικονομικών του Κράτους. Οι ελεγκτές εκείνης της εποχής ήταν επιφορτισμένοι με τη δημοσιοποίηση των ελεγκτικών πορισμάτων και την καταδίκη ή απαλλαγή των διαχειριστών για απάτη, παραλείψεις και παραβατική συμπεριφορά. Στην αρχαία Αθήνα δημιουργήθηκε ο θεσμός των «Λογιστών» και των «Ευθυνών», οι οποίοι με προκαθορισμένη οργανωτική ιεραρχία και συγκρότηση, είχαν ως κύριο έργο, τον έλεγχο της διαχείρισης του πλούτου των πόλεων, των ναών και των Λογαριασμών διαχείρισης των αξιωματούχων που αποχωρούσαν από τα δημόσια αξιώματα. Στην υπόλοιπη αρχαία Ελλάδα συναντώνται οι «Εξεταστές», «Συνήγοροι» και «Δοκιμαστήριοι» στην Αχαϊκή Συμπολιτεία, οι «Απόλογοι» στη Θάσο και οι «Αρχησκόποι» στη Φθιώτιδα. Στην εποχή της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας υπήρχαν οι «Υπατοι», οι «Κήνσορες», οι «Τιμητές» και οι «Ταμίες», με αρμοδιότητες και πρακτικές ανάλογες των ελεγκτών της αρχαίας Ελλάδας και με υποχρέωση να υποβάλλουν τις εκθέσεις των ελέγχων τους στη ρωμαϊκή Σύγκλητο για τη διαχείριση του δημοσίου Χρήματος.

Στο Βυζάντιο, ο θεσμός των λογιστών-ελεγκτών ισχυροποιήθηκε, λόγω της σημαντικής παρέμβασης του κρατικού μηχανισμού στην οικονομική ζωή. Κύρια υπευθυνότητα των λογιστών-ελεγκτών εκείνης της εποχής, ήταν η εξέλιξη και διακρίβωση της ακρίβειας των λογαριασμών του Δημοσίου και τη σωστή διαχείριση των δημόσιων οικονομικών.

Στη δυτική Ευρώπη, κατά τα πρώτα χρόνια του Μεσαίωνα, δεν παρατηρούνται αξιοσημείωτες εξελίξεις στον τομέα της Ελεγκτικής. Στις αρχές της Αναγέννησης, η οικονομική και εμπορική άνθιση των πόλεων της Ιταλίας δίνει νέα ώθηση στο θεσμό του ελέγχου. Στις αρχές του 16ου αιώνα η πόλη της Πίζας είχε τον επίσημο ελεγκτή των οικονομικών της στοιχείων, ενώ το 1581 εμφανίζεται στη Βενετία η ένωση «Επαγγελματιών Ελεγκτών». Η σημαντική γεωγραφική διεύρυνση της επιχειρηματικής δράσης πολλών εμπορικών επιχειρήσεων προκάλεσε την ανάγκη ανάθεσης μέρους του εμπορικού έργου σε τρίτους, με συνέπεια τη δημιουργία μιας γενικευμένης ανάγκης για επισκόπηση και έλεγχο των οικονομικών συναλλαγών και των αποφάσεων τους.

Ο όρος Ελεγκτές (Auditors) πρωτοεμφανίζεται επίσημα στη Μ. Βρετανία το 1285 σε σχετικό διάταγμα του Εδουάρδου του Α', που όριζε ότι όλοι οι διαχειριστές δημοσίου χρήματος θα ελέγχονται από τους Ελεγκτές. Αργότερα, το 1862, στην ίδια χώρα αναγνωρίζεται με εταιρικό νόμο η ανάγκη για ακριβοδίκαιη χρηματοοικονομική πληροφόρηση καθώς και η ανάγκη για ανεξάρτητο έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων των επιχειρήσεων. Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, πρωτοπόρες στην ανάπτυξη και εξέλιξη της Ελεγκτικής είναι οι ΗΠΑ, ενώ πολλές χώρες της Δυτικής Ευρώπης ακολουθούν¹⁶.

3.3 Η Ελεγκτική στη Νεώτερη Ελλάδα

Στην Ελλάδα, η πρώτη προσπάθεια θεσμοθέτησης του ελεγκτικού επαγγέλματος έγινε με το Ν. 5076/1931, χωρίς όμως να λειτουργήσει ο θεσμός των Ορκωτών Ελεγκτών. Η σύσταση και λειτουργία του Σώματος Ορκωτών Λογιστών (ΣΟΛ) γίνεται το 1956 (Ν.Δ.3329/55), με τη βοήθεια Άγγλων ορκωτών λογιστών και υπό τον έμμεσο έλεγχο του κράτους. Μέχρι τότε, ο έλεγχος που προέβλεπε και προβλέπει ο Ν.2190/1920 (άρθρα 36 και 37) ήταν ελλιπής, αφού δεν είχε κατορθώσει να διασφαλιστεί η ανεξαρτησία των ελεγκτών, εφόσον αυτοί ορίζονταν και άλλαζαν κατά βούληση της διοίκησης της ελεγχόμενης εταιρίας.

Το ΣΟΛ αποτέλεσε Δημόσιο φορέα με σωματειακή οργάνωση και λειτούργησε ως ομόρρυθμη ένωση επαγγελματιών, με ειδικά προσόντα, ενώ περιβαλλόταν με ιδιαίτερες εγγυήσεις ανεξαρτησίας. Λειτουργούσε και ελεγχόταν βάσει συγκεκριμένων κανόνων και διοικητικών πράξεων. Η αρμοδιότητα του ΣΟΛ δεν περιοριζόταν στην άσκηση του τακτικού ελέγχου των Α.Ε., αλλά επεκτεινόταν στον έλεγχο οικονομικής διαχείρισης των πάσης φύσεως οικονομικών οργανισμών της χώρας.

Το 1992 δόθηκε μία νέα διάσταση στο έργο των ελεγκτών, αφού το Σώμα Ορκωτών Λογιστών, έπαψε να λειτουργεί με την αρχική θεσμική του μορφή. Από εκείνο το χρονικό σημείο κι έπειτα, οι έλεγχοι μπορούν να γίνονται από ελεγκτικές εταιρίες, ενώ έχουν τεθεί νέοι κανόνες για το επάγγελμα του ελεγκτή. Επιπλέον

---

¹⁶ Καζαντζής, Χ. (2006), «Ελεγκτική και Εσωτερικός Έλεγχος», σελ.40-41

εισήχθησαν πρότυπα που καθορίζουν τη διαδικασία του ελέγχου και συστάθηκε Εποπτικό Συμβούλιο, που ελέγχει και αξιολογεί τις ελεγκτικές εταιρίες.

3.4 Η Διάκριση των ελέγχων

Τα διάφορα είδη ελέγχων που απαιτώνται, κατατάσσονται σε έξι βασικές κατηγορίες. Συγκεκριμένα:

1. Ανάλογα με το πρόσωπο του ελεγκτή, διακρίνονται σε *εσωτερικούς*, που οργανώνονται από την ίδια την οικονομική μονάδα και διενεργούνται από πρόσωπα εξαρτημένα απ' αυτή και σε *εξωτερικούς*, που διενεργούνται από ειδικούς επαγγελματίες ελεγκτές, οι οποίοι δεν πρέπει να έχουν καμία σχέση ή εξάρτηση από την ελεγχόμενη οικονομική μονάδα.
2. Ανάλογα με την έκταση τους, οι έλεγχοι διακρίνονται σε *γενικούς*, που επεκτείνονται σε ολόκληρη τη διαχείριση μιας δοσμένης χρονικής περιόδου και σε *ειδικούς*, που έχουν ως αντικείμενο ένα συγκεκριμένο τομέα ή θέμα (π.χ. έλεγχοι ταμείου, πελατών, κ.ο.κ.).
3. Ανάλογα με τον ειδικότερο σκοπό τους, οι έλεγχοι διακρίνονται σε *προληπτικούς*, που διενεργούνται κατά την εκτέλεση της οικονομικής συναλλαγής και έχουν σκοπό να προλάβουν τα πιθανά λάθη και σε *κατασταλτικούς*, που διενεργούνται εκ των υστέρων και αποβλέπουν στην αποκάλυψη λαθών ή παραλείψεων και ανωμαλιών.
4. Ανάλογα με τη διάρκειά τους, οι έλεγχοι διακρίνονται σε *μόνιμους ή διαρκείς*, που διενεργούνται κατά ολόκληρη τη διάρκεια της οικονομικής χρήσης, σε *τακτικούς ή περιοδικούς*, που δεν είναι μεν συνεχείς, αλλά διενεργούνται ανά τακτικές χρονικές περιόδους και σε *έκτακτους ή περιπτωσιακούς*, που διενεργούνται σε έκτακτες περιπτώσεις και για ειδικούς λόγους¹⁷.
5. Ανάλογα με το νομοθετικό πλαίσιο που τους επιβάλλει, διακρίνονται σε *υποχρεωτικούς* και *προαιρετικούς* ελέγχους. Υποχρεωτικοί είναι όσοι επιβάλλονται από νομοθετικές διατάξεις, δικαστικές ή άλλες κρατικές υπηρεσίες. Προαιρετικοί είναι αυτοί που επιβάλλονται από τη διοίκηση ή τους μετόχους για δικιά τους χρήση.
6. Ανάλογα με τον τομέα που διερευνούν, διακρίνονται σε *διαχειριστικούς*, *διοικητικούς* και *φορολογικούς* ελέγχους. Διαχειριστικοί είναι όσοι έχουν ως αντικείμενο τη διαχείριση των οικονομικών της εταιρίας. Διοικητικοί είναι όσοι ασχολούνται με τη διαπίστωση της ορθής και πιστής εφαρμογής των ακολουθούμενων διαδικασιών. Φορολογικοί είναι όσοι αποβλέπουν στην ορθή τήρηση της φορολογικής νομοθεσίας και των φορολογικών υποχρεώσεων¹⁸.

¹⁷ Τσακλάγκανος, Α. (2008), «Ελεγκτική», σελ. 11-12

¹⁸ Νεγκάκης Χ., και Ταχυνάκης Π. (2013) «Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής και Εσωτερικού Ελέγχου: Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου», σελ. 6-7

3.5 Εσωτερικός και Εξωτερικός Έλεγχος

Οι δύο κυριότερες κατηγορίες ελέγχων, που αποτελούν το βασικό σημείο αναφοράς της ελεγκτικής διαδικασίας, είναι ο εσωτερικός και ο εξωτερικός έλεγχος.

Εσωτερικός έλεγχος είναι η ανεξάρτητη δραστηριότητα μέσα σε έναν οργανισμό, για την επιθεώρηση της λογιστικής, της οικονομικής και των άλλων λειτουργιών, ως μία βασική προστασία και υποστήριξη προς τη διεύθυνση. Είναι ένα είδος ελέγχου με λειτουργίες μετρήσεως και εκτιμήσεως της αποτελεσματικότητας των άλλων τύπων ελέγχου.

Το ουσιαστικό περιεχόμενο του εσωτερικού ελέγχου είναι το σύστημα οργάνωσης της διαδικασίας εκτελέσεως των διαχειριστικών πράξεων και της λογιστικής απεικόνισής τους. Αντικειμενικός σκοπός της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου είναι η παροχή εξειδικευμένων και επιστημονικά τεκμηριωμένων υπηρεσιών προς τη διοίκηση της επιχείρησης για την ορθή και αποτελεσματική εκπλήρωση των καθηκόντων της, παρέχοντάς της αναλύσεις, εκτιμήσεις, συστάσεις και παρατηρήσεις αναφορικά με τις λειτουργίες, τις συναλλαγές και της δοσοληψίες της επιχείρησης.

Ο εσωτερικός έλεγχος σε μια επιχείρηση διενεργείται από τους εσωτερικούς ελεγκτές, οι οποίοι είναι υπάλληλοι της εταιρίας, δηλαδή εξαρτώνται από την ελεγχόμενη οικονομική μονάδα, γεγονός που αποτελεί απειλή για την απαραίτητη ανεξαρτησία και αντικειμενικότητα που πρέπει να επιδεικνύουν. Έτσι ανακύπτει η ανάγκη της ύπαρξης ενός άλλου προσώπου, που να ασκεί τον έλεγχο ανεξάρτητα από τη διοίκηση της επιχείρησης, χωρίς να δεσμεύεται από τους όρους και τις αποφάσεις της¹⁹.

Εξωτερικός Έλεγχος είναι η συστηματική εργασία που διενεργεί ένας ανεξάρτητος, ικανός και επαγγελματικά καταρτισμένος ελεγκτής, με την οποία προσπαθεί να συλλέξει και να αξιολογήσει αντικειμενικά, εκείνα τα αποδεικτικά στοιχεία που θα του επιτρέψουν να διαμορφώσει την κρίση του και να θεμελιώσει την επαγγελματική του γνώμη για την αξιοπιστία των λογιστικών καταστάσεων.

Ο εξωτερικός έλεγχος εξελίχθηκε σε ανεξάρτητο λειτούργημα κι απέκτησε θεσμικό χαρακτήρα στις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες. Τον έλεγχο αυτό διενεργούν οι εξωτερικοί ελεγκτές. Οι εξωτερικοί ελεγκτές, σε αντίθεση με τους εσωτερικούς ελεγκτές, έχουν πολλά και ποικίλα πεδία δράσης. Επιπλέον, είναι ανεξάρτητοι και αδέσμευτοι προς την οικονομική μονάδα που ελέγχουν με αποτέλεσμα να διασφαλίζεται η αμεροληψία και η αντικειμενικότητά τους κατά τη διενέργεια του ελέγχου.

---

¹⁹ Πρωτοψάλτης, Ν., και Σαρακοστίδης, Σ. (2003), «Ελεγκτική Ναυτιλιακών Επιχειρήσεων», σελ.26

3.6 Λειτουργία Εξωτερικού Ελέγχου

3.6.1 Εξωτερικοί Ελεγκτές

Οι εξωτερικοί ελεγκτές, αναφέρονται συχνά ως ανεξάρτητοι ελεγκτές ή ορκωτοί ελεγκτές. Οι Ορκωτοί Ελεγκτές Λογιστές είναι οι αναγνωρισμένοι από την Πολιτεία ή την αναγνωρισμένη λογιστική οργάνωση μιας χώρας ειδικοί επαγγελματίες, οι οποίοι έχουν ως πρωταρχικό καθήκον τον υπεύθυνο, αντικειμενικό και ανεπηρέαστο έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων που δημοσιεύουν οι πάσης φύσεως οργανισμοί.

Στη χώρα μας το έργο των Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών εκτελείται σήμερα από τα μέλη του Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών (ΣΟΕΛ). Το Σώμα Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών είναι μέλος της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών (International Federation of Accountants –IFAC), η οποία είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή και παρακολούθηση των Διεθνών Ελεγκτικών Προτύπων. Κατά συνέπεια το επάγγελμα των Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών ασκείται στην Ελλάδα μέσα στο πλαίσιο διεθνών αρχών και κανόνων.

3.6.2 Νομοθετικό Πλαίσιο Εξωτερικού Ελέγχου

Το επάγγελμα του Ελεγκτή απελευθερώθηκε με το Ν.1969/91 (άρθρα 41, παρ.1 και 75), που τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με άλλα νομοθετήματα, με την ίδρυση του Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών (ΣΟΕΛ). Τη δυνατότητα ελέγχου, έχουν πλέον φυσικά ή νομικά πρόσωπα που πληρούν τις προϋποθέσεις να γίνουν μέλη του ΣΟΕΛ.

Το βασικό νομικό πλαίσιο της ελεγκτικής των οικονομικών μονάδων περιγράφεται στο Ν.2190/1920, άρθρα 36 και 37, όπως αυτός τροποποιήθηκε για να συμπεριλάβει και τις προβλέψεις της 8^{ης} Οδηγίας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αναφορικά με τον έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων χωρών-μελών, καθώς και άλλες προβλέψεις που αφορούν στις εν λόγω καταστάσεις, σε συνδυασμό και με το άρθρο 3 του Π.Δ. 226/92, ενώ η οργάνωση της ελεγκτικής ως θεσμός και επάγγελμα καθορίζεται στο Π.Δ.226/92 και Π.Δ. 233/92.

Ο Ν.2190/1920 ορίζει ότι για να υπαχθεί μια εταιρία σε υποχρεωτικό έλεγχο των Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών, θα πρέπει επί δύο συνεχείς χρήσεις τα στοιχεία των οικονομικών της καταστάσεων να υπερβούν τα δύο από τα παρακάτω τρία κριτήρια²⁰:

- Σύνολο Ενεργητικού: 2.500.000 ευρώ
- Καθαρός Κύκλος Εργασιών: 5.000.000 ευρώ
- Μέσος όρος προσωπικού που απασχολήθηκε κατά τη διάρκεια της χρήσης: 50 άτομα

---

²⁰ Όπως αναπροσαρμόστηκαν με το άρθρο 52 του Ν.3604/2007 και ισχύουν έως σήμερα

Σύμφωνα με το Π.Δ.226/92 (άρθρο 2, παρ. 1), ο ουσιαστικός σκοπός των νόμιμων ελεγκτών και των ελεγκτικών εταιριών είναι η άσκηση του ελέγχου της οικονομικής διαχείρισης των πάσης φύσεως δημόσιων και ιδιωτικών οργανισμών και επιχειρήσεων ή εκμεταλλεύσεων, ανεξαρτήτως της νομικής τους μορφής.

Με το Ν.3693/08 (άρθρα 2 και 3), παρέχεται στους ελεγκτές η δυνατότητα να ιδρύουν ελεγκτικές εταιρίες-γραφεία (εφόσον ισχύουν σωρευτικά ορισμένες προϋποθέσεις). Ο διορισμός του ελεγκτή ή της ελεγκτικής εταιρίας γίνεται από τη γενική συνέλευση (ΓΣ) των μετόχων ή των εταίρων της ελεγχόμενης οντότητας (άρθρο 34, παρ. 1, Ν.3693/08). Ο ανταγωνισμός μεταξύ των ελεγκτικών εταιριών για τον έλεγχο πελατών στην περιοχή όπου εργάζονται και προσφέρουν τις υπηρεσίες τους, συνδέεται, τόσο με τη δυνατότητα που παρέχει ο νόμος στους ορκωτούς ελεγκτές να διαπραγματεύονται το ύψος της ελεγκτικής αμοιβής, όσο και με τον όγκο των ελεγκτικών εργασιών που επιτρέπεται να αναλαμβάνει ο καθένας τους.

Ο προσδιορισμός του ελάχιστου ύψους ελεγκτικής αμοιβής, καθώς και των ωρών πραγματοποίησης κάθε υποχρεωτικού ελέγχου είναι απαραίτητος για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας του ελεγκτή. Ο προσδιορισμός της ελεγκτικής αμοιβής ορίστηκε με το άρθρο 32, παρ.1 του Ν.2076/92 ως εξής: «...η σταθμισμένη μέση ωριαία αμοιβή δε δύναται να είναι κατώτερη ποσού πενταπλάσιου του ... ισχύοντος ωρομισθίου ανειδίκευτου εργάτη κατά ώρα απασχολήσεως, ανά απασχολούμενο ελεγκτή κάθε βαθμίδας».

Σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 8 του Ν.3919/11, οι ελάχιστες αναγκαίες ώρες για τη διενέργεια του υποχρεωτικού ελέγχου και το ανώτατο όριο ετήσιας απασχόλησης των ελεγκτών, όπως και του βοηθητικού προσωπικού που ασχολείται με τους ελέγχους, καθορίζονται με αποφάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου της Επιτροπής Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων (ΕΛΤΕ).

Η αμοιβή ελέγχου καθορίζεται, σύμφωνα με το Ν.3919/11, με ελεύθερη συμφωνία των μερών, κυρίως με βάση τις προϋπολογιζόμενες ώρες διενέργειας του ελέγχου από το νόμιμο ελεγκτή ή το ελεγκτικό γραφείο. Οι νόμιμοι ελεγκτές και τα ελεγκτικά γραφεία μπορούν προαιρετικά να αναρτούν ενδεικτικές ωριαίες τιμές και τα κριτήρια εφαρμογής τους στο διαδικτυακό τους τόπο. Επιπλέον έχουν υποχρέωση, όπως ορίζεται στο άρθρο 36 παρ. 1 του Ν.3693/08, να υποβάλλουν εντός τριών μηνών από τη λήξη του ημερολογιακού έτους στην ΕΛΤΕ και να δημοσιοποιούν από το διαδικτυακό τους τόπο την ετήσια έκθεση διαφάνειας, στην οποία παρατίθενται πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο καθορισμού της αμοιβής των νόμιμων ελεγκτών, μετόχων ή εταίρων ή ιδιοκτητών.

Αναφορικά με την προστασία και περιφρούρηση της επαγγελματικής ανεξαρτησίας του ελεγκτή και της ελεγκτικής εταιρίας, ο Ν.3693/08 προβλέπει ότι οι τακτικοί έλεγχοι που διενεργούνται από ορκωτό ελεγκτή σε μία εταιρία, δεν μπορούν να υπερβούν τα πέντε συνεχόμενα έτη, ενώ ο ίδιος μπορεί να επανέλθει στα ελεγκτικά του καθήκοντα στην ίδια ελεγχόμενη εταιρία, εφόσον παρέλθουν δύο συναπτά έτη από τον τελευταίο έλεγχο. Εάν ο ορκωτός ελεγκτής που διενεργεί τον τακτικό έλεγχο, είναι κύριος μέτοχος ελεγκτικής εταιρίας, η ελεγκτική θητεία ορίζεται σε τέσσερα συναπτά έτη και τρία συνεχόμενα έτη, αντίστοιχα. Ο ελεγκτής, είτε είναι υπάλληλος, είτε κύριος μέτοχος της ελεγκτικής εταιρίας, δεν μπορεί να

αναλάβει διοικητική θέση στην ελεγχόμενη εταιρία, εάν δεν παρέλθουν δύο έτη από την ημερομηνία που διεκπεραίωσαν τον τελευταίο τους έλεγχο.

3.7 Ελεγκτικά Πρότυπα

Τα Ελεγκτικά πρότυπα (Auditing Standards) αποτελούν ένα «ελεγκτικό πλαίσιο» που καθορίζει τις αρχές και τις διαδικασίες εκτέλεσης του ελεγκτικού έργου. Τα Ελεγκτικά Πρότυπα, εκτός του ότι καθοδηγούν τους ελεγκτές στο έργο τους, συνιστούν και το μέτρο για την αξιολόγηση της ποιότητας της εργασίας τους.

Τα Ελεγκτικά Πρότυπα καθιερώνονται από τις επαγγελματικές οργανώσεις των εξωτερικών ελεγκτών κάθε χώρας ή από διεθνείς οργανισμούς. Στην θέσπιση και καθιέρωση των Ελεγκτικών Προτύπων σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν οι επαγγελματικές ενώσεις των ελεγκτών της Αγγλίας, της Ουαλίας (The Institute of Chartered Accountants in England and Wales) καθώς και των Ηνωμένων Πολιτειών (The American Institute of Certified Public Accountants-AICPA). Στην χώρα μας το έργο της καθιέρωσης των ελεγκτικών προτύπων το έχει αναλάβει το Σ.Ο.Ε.Λ.

3.7.1 Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και η Υιοθέτησή τους στην Ελλάδα

Τα εθνικά πρότυπα ελέγχου τα οποία εκδίδει η κάθε χώρα, διαφέρουν σε μορφή και περιεχόμενο. Τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου εκδίδονται, υπό την εποπτεία της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών (International Federation of Accountants –IFAC), από το Διεθνές Συμβούλιο Προτύπων Ελέγχου και Διασφάλισης (International Auditing and Assurance Standards Board – IAASB), και προορίζονται για διεθνή αποδοχή. Τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα (ΔΕΠ) δεν παρακάμπτουν τους κανονισμούς που διέπουν τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων σε κάθε χώρα.

Στην Ελλάδα, η αρχική υιοθέτηση του πλαισίου των ΔΠΕ πραγματοποιήθηκε με την από 22/10/2004 απόφαση της Επιτροπής Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων (ΕΛΤΕ), με την οποία τέθηκαν σε υποχρεωτική εφαρμογή τα Ελληνικά Ελεγκτικά Πρότυπα (ΕΕΠ), ενώ η οριστική υιοθέτηση των ΔΠΕ έγινε με το άρθρο 24 του Ν.3693/2008²¹.

3.7.2 Αποσαφηνισμένα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου

Το Διεθνές Συμβούλιο Προτύπων Ελέγχου και Διασφάλισης (International Auditing and Assurance Standards Board - IAASB) εξέδωσε το Μάρτιο του 2009 τα αποσαφηνισμένα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (International Standards on Auditing), τα οποία έχουν εφαρμογή σε ελέγχους οικονομικών καταστάσεων για χρήσεις που αρχίζουν μετά την 15^η Δεκεμβρίου του 2009.

---

²¹ Λουμιώτης, Β., και Τζίφας, Β. (2012), «Βασικές Οδηγίες Εφαρμογής Διεθνών Προτύπων Ελέγχου (ΔΠΕ)», σελ.13-14

Οι κατηγορίες των αναδιατυπωμένων Διεθνών Ελεγκτικών Προτύπων (International Standards of Auditing - ISA), όπως αυτά ισχύουν από τον Δεκέμβριο του 2009, είναι οι εξής²²:

- ΔΠΔΠ 1 (International Standard on Quality Control - ISQC): Ποιοτικός έλεγχος για εταιρίες που ασκούν ελέγχους και επισκοπήσεις ιστορικών οικονομικών καταστάσεων και άλλες σχετικές εργασίες.
- ΔΠΕ 200: Γενικοί στόχοι του ελεγκτή και ο τρόπος διενέργειας ελέγχων σύμφωνα με τα ΔΕΠ.
- ΔΠΕ 210: Συμφωνία των όρων εργασιών ελέγχου.
- ΔΠΕ 220: Ποιοτικός έλεγχος για ελέγχους ιστορικών οικονομικών καταστάσεων.
- ΔΠΕ 230: Τεκμηρίωση του ελέγχου.(αναδιατυπωμένο)
- ΔΠΕ 240: Η ευθύνη του ελεγκτή για τον εντοπισμό απατών σε έναν έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων.(αναδιατυπωμένο)
- ΔΠΕ 250: Εφαρμογή νόμων και νομικών ρυθμίσεων σε έναν έλεγχο οικονομικών καταστάσεων.
- ΔΠΕ 260: Επικοινωνία για τα ευρήματα του ελέγχου με τους αρμόδιους για την εταιρική διακυβέρνηση (αναθεωρημένο και αναδιατυπωμένο)
- ΔΠΕ 265: Επικοινωνία για τις αδυναμίες του εσωτερικού ελέγχου με την εταιρική διακυβέρνηση.
- ΔΠΕ 300: Σχεδιασμός ελέγχου οικονομικών καταστάσεων.
- ΔΠΕ 315: Κατανόηση της ελεγχόμενης μονάδας και του περιβάλλοντός της και εκτίμηση των κινδύνων για σημαντικά λάθη.
- ΔΠΕ 320: Σημαντικότητα, σχεδιασμός και εκτέλεση
- ΔΠΕ 330: Ελεγκτικές διαδικασίες και εκτιμημένοι κίνδυνοι.
- ΔΠΕ 402: Προσέγγιση του ελέγχου για ελεγχόμενες μονάδες που χρησιμοποιούν εταιρίες παροχής υπηρεσιών.
- ΔΠΕ 450: Αξιολόγηση των λαθών στις οικονομικές καταστάσεις, που εντοπίστηκαν από τον έλεγχο.
- ΔΠΕ 500: Ελεγκτικές Αποδείξεις.
- ΔΠΕ 501: Ελεγκτικές Αποδείξεις για ειδικά θέματα.
- ΔΠΕ 505: Εξωτερικές επιβεβαιώσεις.
- ΔΠΕ 510: Πρώτος έλεγχος και Ισολογισμός Ανοίγματος.
- ΔΠΕ 520: Αναλυτικές διαδικασίες.
- ΔΠΕ 530: Δειγματοληπτικός έλεγχος.
- ΔΠΕ 540: Έλεγχοι λογιστικών εκτιμήσεων, περιλαμβανομένων των εκτιμήσεων για εύλογες αξίες και των σχετικών γνωστοποιήσεων. (αναθεωρημένο και αναδιατυπωμένο)
- ΔΠΕ 550: Συνδεμένα μέρη.
- ΔΠΕ 560: Μεταγενέστερα γεγονότα.
- ΔΠΕ 570: Συνέχιση της δραστηριότητας της επιχείρησης.
- ΔΠΕ 580: Γραπτές διαβεβαιώσεις από τη διοίκηση.

---

²² Ανάκτηση από www.soel.gr (Τελευταία πρόσβαση στις 18/10/2014)

- ΔΠΕ 600: Ειδικά θέματα: Έλεγχοι ενοποιημένων καταστάσεων. (περιλαμβανομένης της εργασίας συνεργαζόμενων ελεγκτών). (αναθεωρημένο και αναδιατυπωμένο)
- ΔΠΕ 610: Χρησιμοποίηση του έργου του τμήματος εσωτερικού ελέγχου της εταιρίας.
- ΔΠΕ 620: Χρησιμοποίηση από τον ελεγκτή, εμπειρογνώμονα.
- ΔΠΕ 700: Διαμόρφωση γνώμης και έκθεση επί των οικονομικών καταστάσεων.
- ΔΠΕ 705: Διαφοροποιημένη γνώμη στις εκθέσεις ελέγχου.
- ΔΠΕ 706: Ζητήματα έμφασης και άλλα ζητήματα στις εκθέσεις ελέγχου.
- ΔΠΕ 710: Συγκρίσιμη πληροφόρηση: Αντίστοιχα ποσά και συγκρίσιμες οικονομικές καταστάσεις.
- ΔΠΕ 720: Η ευθύνη του ελεγκτή σε σχέση με άλλα έγγραφα στα οποία περιλαμβάνονται και οι οικονομικές καταστάσεις. (αναδιατυπωμένο)
- ΔΠΕ 800: Ειδικά θέματα: Έλεγχοι οικονομικών καταστάσεων που έχουν συνταχθεί με λογιστικά πλαίσια ειδικού σκοπού.
- ΔΠΕ 805: Ειδικά θέματα: Έλεγχοι ξεχωριστών καταστάσεων και ειδικών στοιχείων, λογαριασμών ή αντικειμένων οικονομικών καταστάσεων.
- ΔΠΕ 810: Έλεγχοι συνοπτικών οικονομικών καταστάσεων.

3.8 Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας της IFAC

Το επάγγελμα του Λογιστή-Ελεγκτή, αποτελεί μια ειδίκευση του επιστημονικού κλάδου της οικονομικής των επιχειρήσεων, που γνώρισε τις τελευταίες δεκαετίες ραγδαία ανάπτυξη και ευρεία αναγνώριση. Όπως κάθε επιστημονικό επάγγελμα στις σύγχρονες κοινωνίες, έτσι και το επάγγελμα του ελεγκτή έχει διαμορφώσει έναν κώδικα δεοντολογίας και συμπεριφοράς, που προσφέρει τις κατευθυντήριες γραμμές για την άσκηση του ελεγκτικού έργου.

Ο Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών (International Federation of Accountants –IFAC) αποτελείται από τρία μέρη. Το πρώτο μέρος αναφέρεται στις γενικές αρχές και χαρακτηριστικά που πρέπει να πληρούν τόσο οι επαγγελματίες λογιστές ή ελεγκτές που είναι μέλη της IFAC, όσο και οι επαγγελματίες που ασκούν τον έλεγχο σαν ελεύθεροι επαγγελματίες ή μέσω ελεγκτικών εταιριών, καθώς και οι επαγγελματίες που είναι υπάλληλοι επιχειρήσεων, λογιστές ή εσωτερικοί ελεγκτές. Το δεύτερο και το τρίτο μέρος του Κώδικα εξηγούν πως το πλαίσιο και οι βασικές αρχές πρέπει να εφαρμόζονται σε συγκεκριμένες περιστάσεις²³.

Σύμφωνα με τον Κώδικα Επαγγελματικής Δεοντολογίας της IFAC, οι βασικές αρχές δεοντολογίας και τα χαρακτηριστικά που επιβάλλεται να διαθέτει ένας επαγγελματίας ελεγκτής είναι:

1. Ακεραιότητα (Integrity), δηλαδή να είναι έντιμος και δίκαιος στην παροχή επαγγελματικών υπηρεσιών.

²³ Ανάκτηση από www.ifac.org (Τελευταία πρόσβαση στις 29/10/2014)

2. Αντικειμενικότητα (Objectivity), δηλαδή να είναι αμερόληπτος και να μην επιτρέπει σε προκαταλήψεις, σύγκρουση συμφερόντων ή επιρροή τρίτων να επηρεάζουν την επαγγελματική του κρίση.
3. Εχεμύθεια (Confidentiality), δηλαδή να σέβεται τις εμπιστευτικές πληροφορίες που αποκτώνται κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης των επαγγελματικών του υπηρεσιών και να μη χρησιμοποιεί ή αποκαλύπτει τις πληροφορίες αυτές, εκτός εάν είναι νόμιμο ή επαγγελματικό του δικαίωμα ή καθήκον να το κάνει. Ομοίως, οφείλει να μη χρησιμοποιεί τις γνώσεις που απέκτησε μέσω της επαγγελματικής του σχέσης για ίδιον όφελος ή για όφελος τρίτων.
4. Επαγγελματική επάρκεια και επιμέλεια (Professional competence and due care), δηλαδή να παρέχει τις επαγγελματικές του υπηρεσίες με δέουσα φροντίδα, ικανότητα και επιμέλεια. Έτσι οφείλει να βελτιώνει συνεχώς τις γνώσεις και τις ικανότητές του στα γνωστικά αντικείμενα της δουλειάς του, τη νομοθεσία και τις σύγχρονες τακτικές, ώστε να παρέχει ανταγωνιστικές υπηρεσίες, αλλά και να εξασφαλίζει ότι η ελεγχόμενη οντότητα ή ο εργοδότης λαμβάνει τα πλεονεκτήματα του σωστού επαγγελματισμού. Τέλος θα πρέπει να μην αναλαμβάνει εργασίες που δεν είναι σε θέση να περατώσει και να ζητά τη βοήθεια εμπειρογνώμονα όποτε κρίνεται απαραίτητο.
5. Επαγγελματική συμπεριφορά (Professional behavior), δηλαδή να ενεργεί με τρόπο συνεπή, εφαρμόζοντας τους ισχύοντες νόμους και κανονισμούς και να αποφεύγει οποιαδήποτε συμπεριφορά μπορεί να προκαλέσει δυσφήμιση του ελεγκτικού επαγγέλματος²⁴.
6. Τεχνικά και επαγγελματικά κριτήρια (Technical and professional standards), δηλαδή να εκτελεί τα καθήκοντά του σύμφωνα με τα ανάλογα τεχνικά και επαγγελματικά κριτήρια. Έχει την υποχρέωση να επιτελεί με φροντίδα και δεξιοότητα τις οδηγίες της ελεγχόμενης οντότητας, μέχρι το σημείο βέβαια, που αυτές δεν απειλούν την ακεραιότητα και την ανεξαρτησία του. Επιπλέον πρέπει να συμμορφώνεται με τα τεχνικά και επαγγελματικά κριτήρια του Σώματος που υπηρετεί²⁵.

3.8.1 Επαγγελματική Ανεξαρτησία και Ελεγκτικές Απειλές

Η ανεξαρτησία αποτελεί θεμέλιο λίθο του ελεγκτικού επαγγέλματος, καθώς χωρίς αυτή, η γνώμη του ελεγκτή είναι αμφιλεγόμενη και αναφέρεται στην ικανότητα του ελεγκτή να δρα με ακεραιότητα και αντικειμενικότητα κατά την άσκηση των ελεγκτικών καθηκόντων. Η ανεξαρτησία του ελεγκτή αφορά τόσο ανεξαρτησία σκέψης, όσο και ανεξαρτησία στην εκτέλεση των ελεγκτικών διαδικασιών.

Η ανεξαρτησία σκέψης αναφέρεται στη νοητική κατάσταση που επιτρέπει στον επαγγελματία ελεγκτή να διαμορφώσει τη γνώμη του παραμένοντας

---

²⁴ Καραμάνης, Κ. (2008), «Σύγχρονη Ελεγκτική: Θεωρία και Πρακτική Σύμφωνα με τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα », σελ.169

²⁵ Νεγκάκης, Χ., και Ταχυνάκης, Π. (2013), «Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής και Εσωτερικού Ελέγχου: Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου», σελ. 52

ανεπηρέαστος από επιρροές που εμποδίζουν την επαγγελματική του κρίση, ώστε να ενεργεί με ακεραιότητα και να δρα με αντικειμενικότητα και επαγγελματικό σκεπτικισμό.

Η ανεξαρτησία στην εκτέλεση των ελεγκτικών διαδικασιών αναφέρεται την αποφυγή γεγονότων και καταστάσεων, τέτοιας σημασίας, που θα μπορούσαν να οδηγήσουν ένα λογικά σκεπτόμενο τρίτο πρόσωπο, αφού σταθμίσει όλα τα σχετικά γεγονότα και καταστάσεις, στο συμπέρασμα ότι η ακεραιότητα, η αντικειμενικότητα ή ο επαγγελματικός σκεπτικισμός του επαγγελματικού φορέα ή ενός μέλους της ελεγκτικής ομάδας, τίθεται σε αμφισβήτηση²⁶.

Καταστάσεις οι οποίες μπορεί να απειλήσουν την ανεξαρτησία των ελεγκτών κατά την άσκηση των καθηκόντων τους είναι:

- το προσωπικό και οικονομικό συμφέρον από μία ελεγχόμενη οντότητα, δηλαδή ο ελεγκτής να έχει συμφέρον από τη μη εφαρμογή ορισμένων βασικών αρχών,
- η αυτοεξέταση, δηλαδή να θεωρούνται δεδομένα και να μην εξετάζονται για τον έλεγχο, οι εργασίες τις οποίες ο ίδιος ο ελεγκτής έχει προηγουμένως εκτελέσει. Στην προκειμένη περίπτωση, λάθη που μπορεί να έχουν γίνει, είτε δε γίνονται αντιληπτά, ή ακόμη και να γίνουν υπάρχει συμφέρον απόκρυψής τους ώστε να μην αποκαλυφθούν,
- η συνηγορία, ιδιότητα που είναι ασυμβίβαστη με την αντικειμενικότητα που πρέπει να επιδεικνύουν οι ελεγκτές και αφορά περιπτώσεις όπου οι ελεγκτικές εταιρίες έχουν μόνιμη συνεργασία με διοικητικά στελέχη ελεγχόμενων εταιριών,
- η οικειότητα ή η εμπιστοσύνη που προκύπτει από μία μακρά συνεργασία του ελεγκτή με τη διοίκηση της ελεγχόμενης εταιρίας,
- ο εκφοβισμός, δηλαδή το ενδεχόμενο ο ελεγκτής να δεχθεί απειλές, προκειμένου να μην εκφράσει ελεύθερα τζ γνώμη του,
- η ανησυχία μήπως χαθούν πελάτες σε επίπεδο ελεγκτικής εταιρίας,
- η ταύτιση μεταξύ των στόχων του ελεγκτή με τους στόχους και τα συμφέροντα της διοίκησης,
- η ύπαρξη ελέγχου στο διορισμό του ελεγκτή και στον προσδιορισμό της ελεγκτικής αμοιβής εκ μέρους της διοίκησης της εταιρίας,
- η παροχή άλλων υπηρεσιών, εκτός των ελεγκτικών από την ελεγκτική στην ελεγχόμενη,
- η ύπαρξη επαγγελματικών ασυμβίβαστων. Κανένας συνέταιρος ή μέλος του προσωπικού της ελεγκτικής εταιρίας δεν πρέπει να κατέχει αξίωμα στην ελεγχόμενη εταιρία ή να συμμετέχει στη διοίκηση αυτής ώστε να ασκεί σημαντική επιρροή στην υπό έλεγχο εταιρία, ούτε να ήταν παλιότερα υπάλληλος στην ελεγχόμενη,
- η παροχή δώρων ή φιλοξενίας σημαντικής αξίας,
- η διαφήμιση των ελεγκτικών υπηρεσιών,
- οι οικονομικές σχέσεις μεταξύ του ελεγκτή και της ελεγχόμενης οντότητας.

---

²⁶ International Ethics Standards Board for Accountants (2013), “Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants”, pp. 44

3.8.2 Αμοιβή ελεγκτή

Ο Κώδικας ως προς την επαγγελματική αμοιβή ασχολείται με τρία ζητήματα. Το πρώτο αφορά την προσφορά αμοιβής εκ μέρους του ελεγκτή, μικρότερης από το «κανονικό ύψος αμοιβών», σύμφωνα με τα δεδομένα της αγοράς και στην προκειμένη περίπτωση μικρότερη από αυτή που η ελεγχόμενη εταιρία πλήρωνε στους προηγούμενους ελεγκτές. Το δεύτερο ζήτημα, αναφέρεται στις αμοιβές για εργασίες που σχετίζονται με το αποτέλεσμα και το τρίτο αφορά αμοιβές που σχετίζονται με προμήθειες κ.α.²⁷.

Τα παραπάνω ζητήματα μπορεί να αποτελέσουν απειλές για την ανεξαρτησία του ελεγκτή και για το λόγο αυτό θα πρέπει να εξετάζονται και να εφαρμόζονται τα αναγκαία μέτρα για να τις εξαλείψουν ή να τις μειώσουν σε αποδεκτό επίπεδο. Τέτοια μέτρα προστασίας είναι:

- Η γνωστοποίηση των όρων ανάθεσης στην ελεγχόμενη εταιρία και ειδικότερα της βάσης επί της οποίας χρεώνονται οι αμοιβές και ποιες υπηρεσίες καλύπτονται από την προσφερόμενη αμοιβή.
- Η διάθεση του κατάλληλου χρόνου και προσοντούχου προσωπικού στο έργο²⁸.

3.9 Έκθεση Ελέγχου και Επισκόπησης

3.9.1 Έκφραση Γνώμης Ελεγκτή

Μετά τη διεκπεραίωση του ελέγχου των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων ή της επισκόπησης των ενδιάμεσων οικονομικών καταστάσεων, ο νόμιμος ελεγκτής υποχρεούται να παρουσιάσει τα συμπεράσματά του στην έκθεση ελέγχου. Σύμφωνα με το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου (ΔΠΕ) 700, ο ελεγκτής οφείλει να διαμορφώσει γνώμη επί των οικονομικών καταστάσεων αφού αξιολογήσει τα συμπεράσματα που εξάγονται από τα αποκτηθέντα ελεγκτικά τεκμήρια. Στη συνέχεια καλείται να διατυπώσει κατά τρόπο σαφή τη γνώμη αυτή, μέσω έγγραφης έκθεσης που περιγράφει τη βάση αυτής της γνώμης.

Στην έκθεση ελέγχου, ο ελεγκτής οφείλει να διατυπώσει με σαφήνεια την επαγγελματική του γνώμη για το εάν οικονομικές καταστάσεις έχουν καταρτιστεί, από κάθε ουσιώδη άποψη, σύμφωνα με το εφαρμοστέο λογιστικό πλαίσιο (ΕΛΠ ή ΔΠΧΑ). Συγκεκριμένα οφείλει να συμπεράνει εάν έχει αποκτήσει εύλογη διασφάλιση για το κατά πόσο οι οικονομικές καταστάσεις στο σύνολό τους δεν περιέχουν ουσιώδη ανακρίβεια που οφείλεται είτε σε απάτη είτε σε λάθος²⁹.

²⁷ Νεγκάκης, Χ., και Ταχυνάκης, Π. (2013), «Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής και Εσωτερικού Ελέγχου: Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου», σελ. 56-58

²⁸ Λουμιώτης, Β., και Τζίφας, Β. (2012), «Βασικές Οδηγίες Εφαρμογής Διεθνών Προτύπων Ελέγχου (ΔΠΕ)», σελ.434

²⁹ Λουμιώτης, Β., και Τζίφας, Β. (2012), «Βασικές Οδηγίες Εφαρμογής Διεθνών Προτύπων Ελέγχου (ΔΠΕ)» σελ.305-306

Με βάση τα ανωτέρω, η έκφραση της ελεγκτικής γνώμης διακρίνεται σε τέσσερις βασικές κατηγορίες³⁰:

1. Σύμφωνη γνώμη:

Ο ελεγκτής εκφράζει σύμφωνη γνώμη, όταν έχει συγκεντρώσει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια και οι οικονομικές καταστάσεις έχουν καταρτιστεί σύμφωνα με τις γενικά παραδεκτές λογιστικές αρχές και τα αντίστοιχα λογιστικά πρότυπα, χωρίς να υπάρχουν διαφοροποιήσεις ως προς αυτές σε σχέση με την προηγούμενη οικονομική χρήση και γενικότερα, δεν προκύπτουν παρατηρήσεις που να επηρεάζουν ουσιωδώς τις οικονομικές καταστάσεις. Ο ελεγκτής μπορεί να εκφράσει σύμφωνη γνώμη με θέματα έμφασης, συμπεριλαμβάνοντας στην έκθεση ελέγχου ή επισκόπησης παράγραφο έμφασης.

2. Γνώμη με επιφύλαξη (εξαιρέση):

Ο ελεγκτής εκφράζει τη γνώμη του με επιφύλαξη ή εξαιρέση, όταν υπάρχουν παρατηρήσεις, που επηρεάζουν την εικόνα των οικονομικών καταστάσεων, αλλά ωστόσο δεν είναι ουσιώδεις και διάχυτες, ώστε να καθίσταται η συνολική εικόνα της ελεγχόμενης εταιρίας παραπλανητική και να απαιτείται η έκφραση αρνητικής γνώμης. Ορισμένοι λόγοι που μπορούν να οδηγήσουν τον ελεγκτή σε γνώμη με εξαιρέση αποτελούν ο περιορισμός της έκτασης του ελέγχου εξαιτίας της ελεγχόμενης μονάδας ή η αδυναμία απόκτησης επαρκών και κατάλληλων ελεγκτικών τεκμηρίων με σημαντικές αλλά όχι διάχυτες επιπτώσεις στις οικονομικές καταστάσεις. Ο ελεγκτής μπορεί να εκφράσει γνώμη με επιφύλαξη με θέματα έμφασης, συμπεριλαμβάνοντας στην έκθεση ελέγχου ή επισκόπησης παράγραφο έμφασης.

3. Αδυναμία έκφρασης γνώμης:

Ο ελεγκτής αρνείται να εκφράσει γνώμη, σε περίπτωση αδυναμίας απόκτησης επαρκών και κατάλληλων ελεγκτικών τεκμηρίων με σημαντικές και διάχυτες επιπτώσεις στις οικονομικές καταστάσεις, που οδηγεί σε αδυναμία του ελεγκτή να αποφανθεί για την αξιοπιστία των οικονομικών καταστάσεων. Στην περίπτωση αυτή υποχρεούται να παραθέσει στην έκθεση ελέγχου ή επισκόπησης όλους τους σημαντικούς και ουσιαστικούς λόγους που τον οδήγησαν σε αυτή του την άρνηση.

Με τον όρο «διάχυτες» εννοούμε τις επιπτώσεις επί των οικονομικών καταστάσεων που κατά την κρίση του ελεγκτή δεν περιορίζονται σε συγκεκριμένα στοιχεία, λογαριασμούς ή κονδύλια των οικονομικών καταστάσεων, ή αν περιορίζονται σε συγκεκριμένα στοιχεία, λογαριασμούς ή κονδύλια, αντιπροσωπεύουν ή θα μπορούσαν να αντιπροσωπεύουν ένα σημαντικό τμήμα των οικονομικών καταστάσεων, ή σε σχέση με τις γνωστοποιήσεις, είναι ουσιώδεις για τους χρήστες όσον αφορά την κατανόηση των οικονομικών καταστάσεων.

4. Αρνητική γνώμη:

Ο ελεγκτής εκφράζει αρνητική γνώμη, όταν διαπιστώσει την ύπαρξη ουσιωδών και διάχυτων παρατηρήσεων που επηρεάζουν σημαντικά την εικόνα των οικονομικών καταστάσεων, καθιστώντας την ελλιπή ή παραπλανητική, χωρίς να είναι

---

³⁰ Νεγκάκης, Χ., και Ταχυνάκης, Π. (2013), «Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής και Εσωτερικού Ελέγχου: Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου», σελ. 649-650

εφικτή η έκφραση γνώμης με επιφύλαξη ή εξαίρεση, όπως στην περίπτωση που οι οικονομικές καταστάσεις δεν καταρτίστηκαν με βάση τις γενικά παραδεκτές λογιστικές αρχές και τα λογιστικά πρότυπα.

3.9.2 Οικονομικές Καταστάσεις και Έκθεση Ελέγχου και Επισκόπησης Εισηγμένων Εταιριών

Οι οικονομικές καταστάσεις αποβλέπουν, πρώτιστα, στην ενημέρωση των μετόχων και των πιστωτών της επιχείρησης, δηλαδή των χρηματοδοτών αυτής, παρέχοντας ανάλογες για αυτούς πληροφορίες³¹.

Κατά το Διεθνές Λογιστικό Πρότυπο (ΔΛΠ) 1, στις οικονομικές καταστάσεις περιλαμβάνονται:

- 1) Ο Ισολογισμός
- 2) Η Κατάσταση Λογαριασμού Αποτελεσμάτων
- 3) Η Κατάσταση Μεταβολών Ιδίων Κεφαλαίων
- 4) Η Κατάσταση Ταμειακών Ροών
- 5) Οι Σημειώσεις και λοιπές καταστάσεις και επεξηγηματικό υλικό, το οποίο αποτελεί αναπόσπαστο μέλος των οικονομικών καταστάσεων.

Οι ανώνυμες εταιρίες, των οποίων οι μετοχές ή άλλες κινητές αξίες είναι εισηγμένες σε οργανωμένη χρηματιστηριακή αγορά, καθώς και οι ενοποιούμενες σε αυτές επιχειρήσεις, σύμφωνα με το Κ.Ν.2190/1920 (όπως συμπληρώθηκε με το Ν.3229/2004 περί εφαρμογής των ΔΛΠ στην Ελλάδα), συντάσσουν Ετήσιες οικονομικές καταστάσεις και Τριμηνιαίες ενδιάμεσες οικονομικές καταστάσεις σύμφωνα με τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα που υιοθετούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως προβλέπεται από τον Κανονισμό 1606/2002 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Επιπλέον, οι μητρικές εταιρίες συντάσσουν Ετήσιες ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις και Τριμηνιαίες ενδιάμεσες οικονομικές καταστάσεις σύμφωνα με τα ΔΛΠ.

Οι εταιρίες αυτές, υποχρεούνται ακόμα να δημοσιεύουν σε εταιρική και ενοποιημένη βάση (εφόσον υπάρχει τέτοια υποχρέωση) τις ετήσιες και τις τριμηνιαίες³² οικονομικές καταστάσεις που συντάσσουν. Οι οικονομικές καταστάσεις του πρώτου και δεύτερου εξαμήνου κάθε χρήσης υποβάλλονται σε επισκόπηση από Ορκωτούς Ελεγκτές Λογιστές και εκδίδεται έκθεση επισκόπησης που δημοσιεύεται μαζί με τις οικονομικές καταστάσεις στην ετήσια και εξαμηνιαία οικονομική έκθεση.

Σύμφωνα με το Ν.3556/2007 η ετήσια οικονομική έκθεση δημοσιοποιείται υποχρεωτικά από τον εκδότη των μετοχών ή των χρεωστικών τίτλων, εντός τριών μηνών από τη λήξη κάθε οικονομικής χρήσης και η εξαμηνιαία οικονομική έκθεση εντός δύο μηνών από τη λήξη του πρώτου εξαμήνου, ενώ πρέπει να διασφαλίζεται ότι οι οικονομικές εκθέσεις παραμένουν στη διάθεση του επενδυτικού κοινού για διάστημα τουλάχιστον πέντε ετών. Οι οικονομικές εκθέσεις περιλαμβάνουν, τις ελεγμένες ετήσιες ή εξαμηνιαίες οικονομικές καταστάσεις, την ετήσια ή εξαμηνιαία

³¹ Σακέλλης, Ε. (1990), «Το Ελληνικό Γενικό Λογιστικό Σχέδιο», σελ.815

³² ΠΔ 360/1985

έκθεση του διοικητικού συμβουλίου και δηλώσεις : α) του προέδρου του Δ.Σ. του εκδότη ή του αναπληρωτή του, β) του διευθύνοντος ή εντεταλμένου συμβούλου και γ) ενός ακόμη μέλους του Δ.Σ. του εκδότη που ορίζεται από αυτό.

Οι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών εταιρίες εποπτεύονται από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς³³ ως προς την τήρηση της χρηματιστηριακής νομοθεσίας αναφορικά με τα θέματα νομιμότητας των πράξεων που συνδέονται με την προστασία των επενδυτών. Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς είναι αρμόδια για την εποπτεία της εφαρμογής των διατάξεων της νομοθεσίας για την κεφαλαιαγορά και με το έργο της συμβάλλει στη διαφάνεια των χρηματοοικονομικών πληροφοριών που δημοσιεύουν οι εισηγμένες εταιρίες και στη γενικότερη βελτίωση της λειτουργίας της Ελληνικής Κεφαλαιαγοράς.

---

³³ Καζαντζής, Χ. (2006), «Ελεγκτική και Εσωτερικός Έλεγχος», σελ.63

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Στην παρούσα ενότητα περιγράφονται τα αίτια και οι επιπτώσεις της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, η οποία ξεκίνησε στις ΗΠΑ και επεκτάθηκε σε όλο το δυτικό κόσμο και αναλύονται οι παράγοντες που οδήγησαν στην κρίση χρέους στην Ελλάδα. Ακόμη, διευκρινίζεται ο ρόλος και η αξία του εξωτερικού ελέγχου και των εξωτερικών ελεγκτών, σε μια περίοδο που όλες οι δυτικές οικονομίες διέρχονται μία επιδείνωση της οικονομικής κρίσης.

4.1 Η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση και η Κρίση Χρέους στην Ελλάδα

Η χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία εκδηλώθηκε αρχικά στις ΗΠΑ τον Αύγουστο του 2007 και επιδεινώθηκε ραγδαία το φθινόπωρο του 2008 με την κατάρρευση της επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers, μετεξελίχθηκε σε παγκόσμια οικονομική κρίση. Οι αιτίες της κρίσης ήταν πολλές: τα χαμηλά επιτόκια της περιόδου μετά το 2000, η φούσκα των ακινήτων στις ΗΠΑ και η συναφή εξάπλωση στεγαστικών δανείων μειωμένης εξασφάλισης, η παράβλεψη των κινδύνων από μη ορθολογικούς επενδυτές σε επενδύσεις δομημένων ομολόγων με βάση τα δάνεια μειωμένης εξασφάλισης, η υψηλή μόχλευση των επενδυτικών τραπεζών με βραχυχρόνιο δανεισμό, η ανεπαρκής εποπτεία, καθώς και η ενδογενής γένεση μακροοικονομικών ρίσκων. Καθένας από αυτούς τους παράγοντες δεν θα μπορούσε να επιφέρει την κρίση από μόνος του, αλλά ο συνδυασμός τους δημιούργησε μια εκρηκτική δυναμική και ένα φαύλο κύκλο χρεοκοπιών και πτώσεων των τιμών των περιουσιακών στοιχείων που ξεπέρασε τα όρια των ΗΠΑ και επεκτάθηκε παγκοσμίως, κυρίως στην Ευρώπη, σε τραπεζικούς ομίλους που είχαν εκτεθεί στους αμερικανικούς κινδύνους³⁴.

Το 2009 η παγκόσμια οικονομία κατέγραψε αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης, για πρώτη φορά στη μεταπολεμική περίοδο, καθώς οι περισσότερες προηγμένες οικονομίες εισήλθαν σε βαθιά ύφεση και ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ στις αναδυόμενες οικονομίες σημείωσε σημαντική επιβράδυνση. Όλες οι χώρες της ζώνης του ευρώ κατέγραψαν αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής του ΑΕΠ, ενώ τη μεγαλύτερη ύφεση παρουσίασαν οι περισσότερο ανοικτές οικονομίες, οι οποίες επλήγησαν ιδιαίτερα από τη ραγδαία πτώση του παγκόσμιου εμπορίου (κατά 10,7%) το έτος εκείνο. Φυσικά, οι περισσότερο ανοικτές οικονομίες ήταν και οι πρώτες που ευνοήθηκαν από την ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας και του διεθνούς εμπορίου, η οποία ξεκίνησε το 2010.

³⁴ Χαρδούβελης, Γ. (2009), "Eurobank Research: Οικονομία & Αγορές", σελ.42

Αντίθετα, χώρες με σοβαρές εξωτερικές και εσωτερικές μακροοικονομικές ανισορροπίες και διαρθρωτικές αδυναμίες δεν διέθεταν την απαιτούμενη αντοχή και ευελιξία για να αντιμετωπίσουν αυτοδύναμα τις επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης και να επωφεληθούν από την ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας και του διεθνούς εμπορίου, που ακολούθησε μετά τη μεγάλη ύφεση του 2009.

Έτσι, ενώ χώρες με υγιή βασικά οικονομικά δεδομένα κατόρθωσαν σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα να βρεθούν εκ νέου σε τροχιά ανάπτυξης, χώρες με μεγάλες μακροοικονομικές ανισορροπίες και διαρθρωτικές αδυναμίες αντιμετώπισαν σημαντικές δυσκολίες και σε ορισμένες περιπτώσεις χρειάστηκαν εξωτερική οικονομική βοήθεια. Μεγάλες ήταν οι διαφορές και στον τομέα της απασχόλησης, καθώς οικονομίες με υγιή βασικά δεδομένα και ικανοποιητικό βαθμό ευελιξίας κατόρθωσαν να διατηρήσουν χαμηλά ποσοστά ανεργίας, ενώ σε οικονομίες με σοβαρές διαρθρωτικές αδυναμίες η ανεργία αυξήθηκε ραγδαία.

Στην περίπτωση της Ελλάδος οι επιπτώσεις της κρίσης ήταν ιδιαίτερα δυσμενείς επειδή, παρά την ταχεία ανάπτυξη των τελευταίων ετών, η οικονομία παρουσίαζε σοβαρές διαρθρωτικές αδυναμίες και χρόνιες ανισορροπίες, που επί μακρόν δεν αντιμετωπίστηκαν επαρκώς. Συνεπώς, οι κίνδυνοι δεν προήλθαν, όπως συμβαίνει σε άλλες χώρες, από το πιστωτικό σύστημα, το οποίο ήταν στη βάση του υγιές και σταθερό. Το βασικό πρόβλημα για την Ελλάδα ήταν οι χρόνιες μακροοικονομικές ανισορροπίες, οι οποίες περιορίζουν την ικανότητά της να προσαρμοστεί ανάλογα για να αντιμετωπίσει τις συνέπειες της κρίσης.

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση άρχισε να επηρεάζει αρνητικά και την ελληνική οικονομία, ιδίως από τον Οκτώβριο του 2008 και μετά, οπότε η κρίση επιδεινώθηκε δραματικά, προκαλώντας σημαντική εξασθένηση των προσδοκιών. Ήταν ήδη φανερό ότι, προκειμένου να επιβιώσει η οικονομία, έπρεπε να εφαρμοστεί ένα πολυετές πρόγραμμα για τη μείωση του δημόσιου ελλείμματος, τον έλεγχο της δυναμικής του χρέους και την πραγματοποίηση εκτεταμένων διαρθρωτικών αλλαγών.

Το 2010 η Ελλάδα βρέθηκε στο επίκεντρο, της κρίσης δημοσίου χρέους της ζώνης του ευρώ, ως η πιο αδύναμη οικονομία της, με μεγάλα ελλείμματα (δημοσιονομικά και τρεχουσών συναλλαγών) και σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα. Ήταν ήδη προφανές ότι δεν ήταν πλέον δυνατόν να καλυφθούν τα ελλείμματα με χρηματοδότηση από τις αγορές. Έτσι, τον Απρίλιο του 2010 η ελληνική κυβέρνηση απηύθυνε στις χώρες της ζώνης του ευρώ και στο ΔΝΤ αίτημα χρηματοδοτικής στήριξης και τον επόμενο μήνα υπογράφηκε το Μνημόνιο Οικονομικών και Χρηματοπιστωτικών Πολιτικών. Εγκαινιάστηκε έτσι μια πορεία απότομης οικονομικής προσαρμογής, για να αποφύγει η χώρα τη χρεοκοπία και να τεθούν οι βάσεις για την επαναφορά της οικονομίας σε κατάσταση ισορροπίας.

Η πορεία αυτή δεν ήταν ούτε ευθύγραμμη ούτε ανώδυνη. Εξαρχής ήταν αβέβαιο αν η χώρα είχε τη δυνατότητα να προσαρμοστεί συντεταγμένα, ενώ συχνά προβλήθηκε η έξοδος από το ευρώ ως επικείμενη, ενίοτε και αναπόφευκτη. Κρίσιμες διακυμάνσεις υπήρξαν και ως προς την οικονομική πολιτική που εφαρμόστηκε, η οποία ταλαντεύθηκε ανάμεσα στη συνεπή εφαρμογή των αναγκαίων μέτρων και τη διστακτικότητα -λόγω πολιτικού κόστους- που κορυφώθηκε στα μέσα του 2011 και

επανεμφανίστηκε την περίοδο της διπλής εκλογικής αναμέτρησης στα μέσα του 2012. Τέλος, σημαντικές τροποποιήσεις επήλθαν και στις αρχικές συμφωνίες με τους εταίρους, για να αντιμετωπιστούν οι συνέπειες των ενίοτε καθυστερήσεων ως προς την εφαρμογή του προγράμματος ή των λανθασμένων αρχικών προβλέψεων.

Τελικά, η πιθανή κατάρρευση και η έξοδος από τη ζώνη του ευρώ, αποτράπηκαν με τη συνεχιζόμενη στήριξη εκ μέρους των εταίρων και με τις προσπάθειες διαδοχικών κυβερνήσεων. Οι προσδοκίες για την ανάκαμψη της οικονομίας αναθερμάνθηκαν. Το οικονομικό και κοινωνικό κόστος της προσαρμογής ήταν και παραμένει μεγάλο. Τα προβλήματα των τελευταίων ετών και οι απώλειες ως προς την παραγωγή, την απασχόληση και τα εισοδήματα ήταν το τίμημα που καταβλήθηκε για να αποτραπεί η οικονομική κατάρρευση, στην οποία μοιραία οδηγούσαν οι λανθασμένες επιλογές του παρελθόντος.

Το 2013 ήταν σταθμός για τη δημοσιονομική προσαρμογή, καθώς, για πρώτη φορά μετά το 2002, κατέστη δυνατή η διαμόρφωση πρωτογενούς πλεονάσματος σε επίπεδο γενικής κυβέρνησης. Η κατάσταση ήταν βελτιωμένη σε σχέση με το 2012 και κυρίως η οικονομία άρχισε να εισέρχεται σε τροχιά σταθεροποίησης, με προϋποθέσεις για να τερματιστεί η ύφεση και να αρχίσει η ανάκαμψη. Η προσαρμογή της οικονομίας δεν ολοκληρώθηκε βέβαια το 2013. Οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν, έπρεπε να εδραιωθούν και να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη, τη μείωση της ανεργίας και τη βελτίωση των εισοδημάτων.

Σήμερα, περίπου τέσσερα χρόνια μετά το πρώτο Μνημόνιο και μετά από πέντε χρόνια μεγάλης ύφεσης, βρισκόμαστε σε μια νέα φάση του κύκλου και η οικονομία δείχνει ότι μπορεί να ανακάμψει, καθώς έχει καλύψει μεγάλη απόσταση από άποψη προσαρμογής. Η προσπάθεια που προηγήθηκε, απέτρεψε εξελίξεις που θα ήταν καταστροφικές και απομάκρυνε ορατούς κινδύνους. Όμως, η προσπάθεια δεν έχει ολοκληρωθεί και τα προβλήματα που παραμένουν, κυρίως στο διαρθρωτικό πεδίο, θα πρέπει να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά³⁵.

4.2 Η Οικονομική Κρίση και ο Ρόλος του Εξωτερικού Ελεγκτή

Ο εξωτερικός έλεγχος προωθείται ως μια τεχνολογία που δημιουργεί εμπιστοσύνη, για να πειστεί το κοινό ότι οι καπιταλιστικοί οργανισμοί και οι διαχειριστές τους, δεν είναι διεφθαρμένοι και ότι οι επιχειρήσεις και οι διευθυντές τους είναι υπόλογοι. Σε έναν αβέβαιο κόσμο, οι εταιρικοί έλεγχοι αναμένεται να παράγουν ασφάλεια, καθησυχάζοντας τους ενδιαφερόμενους ότι η τεχνολογία «παρέχει έναν εξωτερικό και αντικειμενικό έλεγχο σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι οικονομικές καταστάσεις έχουν καταρτιστεί και παρουσιαστεί, και αυτό είναι ένα ουσιαστικό κομμάτι των ελέγχων και των ισορροπιών που απαιτούνται ... οι έλεγχοι αποτελούν διαβεβαίωση προς όλους όσους έχουν οικονομικό συμφέρον σε επιχειρήσεις»³⁶.

³⁵ Συλλογικά κείμενα (Πρόλογος: Προβόπουλος Γεώργιος) (2014), «Το χρονικό της μεγάλης κρίσης - Η Τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013»

³⁶ Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance (1992), "The financial aspects of corporate governance (Cadbury report)", pp. 36

Οι λογιστές, ως ελεγκτές μιας Εταιρείας, έχουν παγιώσει το κύρος και τα προνόμια τους, αφού με βάση την εμπειρία της εξειδίκευσής τους, έχουν τη δυνατότητα να μεσολαβούν στην αβεβαιότητα και να παρέχουν μια ανεξάρτητη, αντικειμενική, πραγματική και δίκαιη εικόνα των εταιρικών υποθέσεων. Αυτή η εμπειρία, όπως υποστηρίζεται, επιτρέπει στις αγορές, τους επενδυτές, τους εργαζόμενους, τους πολίτες και το κράτος να περιορίσουν τη διαχείριση των κινδύνων. Οι ισχυρισμοί αυτοί, ωστόσο, είναι ασταθείς, καθώς τα έσοδα, τα έξοδα, τα περιουσιακά στοιχεία, οι υποχρεώσεις, και τα κέρδη αμφισβητούνται τόσο από τεχνική, όσο και από πολιτική άποψη, αλλά και διότι οι καπιταλιστικές οικονομίες είναι εγγενώς επιρρεπείς σε κρίσεις. Οι ισχυρισμοί υπέρ της εμπειρογνωμοσύνης των ελεγκτών, συχνά πλήττονται από την απροσδόκητη κατάρρευση, τις απάτες, και τις χρεωκοπίες ορισμένων επιχειρήσεων.

Τη στιγμή που οι μεγάλες δυτικές οικονομίες διέρχονται από μια βαθειά οικονομική κρίση, όπως προβάλλεται στις τραπεζικές αποτυχίες και τη μαζική κρατική παρέμβαση για τη διάσωση προβληματικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, ενθαρρύνονται οι προβληματισμοί και οι συζητήσεις σχετικά με την ποιότητα του λογιστικού ελέγχου. Εξετάζοντας τις εκθέσεις ελέγχου που εκδόθηκαν την περίοδο αυτή επί των οικονομικών καταστάσεων των προβληματικών χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων, διαπιστώθηκε ότι πολλοί χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί, που είχαν παραλάβει ανεπιφύλακτες γνώμες, κατέρρευσαν μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Τα επεισόδια αυτά ενθάρρυναν τον προβληματισμό σχετικά με το ρόλο, την αξία και την ανεξαρτησία των ορκωτών ελεγκτών. Έτσι η έρευνα του ρυθμιστικού πλαισίου του ελεγκτικού επαγγέλματος, της ανεξαρτησίας και της βάσης των γνώσεων των ελεγκτών, απέκτησε ιδιαίτερη σημασία³⁷.

---

³⁷ Sikka, P. (2009), "Financial crisis and the silence of the auditors", pp.686-873

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζεται η εμπειρική μελέτη που καλείται να απαντήσει σε ερωτήματα σχετικά με την επίδραση της ελεγκτικής αμοιβής, της αλλαγής ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο και της επέλασης της κρίσης στην αγορά κεφαλαίου. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα αυτή εξετάζει αν και κατά πόσο η τιμή της μετοχής μιας εταιρίας εισηγμένης στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών, κατά την περίοδο 2007-2013, επηρεάζεται από την ελεγκτική αμοιβή, την αλλαγή ορκωτού ελεγκτή, καθώς και το αν η επίδραση των τελευταίων στην αγορά κεφαλαίου διαφοροποιείται κατά την περίοδο της κρίσης στην Ελλάδα.

5.1 Ανάπτυξη Υποθέσεων και Μεθοδολογία

5.1.1 Ανάπτυξη Υποθέσεων

Η πρόσφατη χρηματοπιστωτική κρίση έφερε στην επιφάνεια με τον πιο ανάγλυφο τρόπο μια σειρά από επιμέρους θέματα της χρηματοοικονομικής και λογιστικής που συνδέονται με τον προσδιορισμό της αξίας της επιχείρησης ως σύνολο, αλλά και της αξίας των επιμέρους χρηματοδοτικών τίτλων που αντιστοιχούν στις διάφορες πηγές χρηματοδότησής τους.

Η αξία της επιχείρησης, καθώς και η αξία της μετοχής, εξαρτάται από το αναμενόμενο μέγεθος, το τάιμινγκ και τον κίνδυνο που σχετίζεται με τις αναμενόμενες ταμειακές ροές που απορρέουν από την επιχειρηματική δραστηριότητα ή από την κατοχή της μετοχής. Ο έλεγχος από ορκωτούς ελεγκτές προσθέτει αξία στη χρηματοοικονομική παρουσίαση της κατάστασης της επιχείρησης, εφόσον ενισχύεται η αξιοπιστία των δημοσιευμένων ετήσιων οικονομικών καταστάσεων. Επομένως, ο έλεγχος από ορκωτούς ελεγκτές αποτελεί για τους δυνητικούς επενδυτές ένα μέτρο αξιολόγησης της ποιότητας των διαφόρων επιχειρηματικών επενδυτικών ευκαιριών.

Η αποτελεσματικότητα του εξωτερικού ελέγχου επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες, όπως την αμοιβή ελέγχου και το πρόσωπο του ελεγκτή. Η αμοιβή των ορκωτών ελεγκτών σχετίζεται άμεσα με την ακεραιότητα και την αντικειμενικότητα που επιδεικνύουν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και επηρεάζει την ποιότητα του ελέγχου. Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται το φαινόμενο οι ελεγχόμενες εταιρίες να επιλέγουν συνεχώς διαφορετικό ορκωτό ελεγκτή για τη διενέργεια του υποχρεωτικού ελέγχου των οικονομικών τους καταστάσεων, με αποτέλεσμα να εγείρονται προβληματισμοί σχετικά με την ανεξαρτησία των ελεγκτών και την αξιοπιστία της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης.

Δεδομένου ότι ο έλεγχος από ορκωτούς ελεγκτές αποτυπώνεται στην αξιολόγηση επενδυτικών αποφάσεων, η παρούσα μελέτη καλείται να απαντήσει σε

ερωτήματα σχετικά με το κατά πόσο η ελεγκτική αμοιβή και η αλλαγή ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο σε μια εταιρία, επηρεάζουν την αγορά κεφαλαίου. Σε δεύτερο επίπεδο, η μελέτη αυτή καλείται να απαντήσει στο ερώτημα κατά πόσο η επίδραση της ελεγκτικής αμοιβής και της αλλαγής ορκωτού ελεγκτή στην αγορά κεφαλαίου, διαφοροποιείται κατά την περίοδο της κρίσης χρέους στην Ελλάδα.

Η αμοιβή των ελεγκτών αντικατοπτρίζει πολλά στοιχεία του παρεχόμενου ελέγχου, όπως την ποιότητά του (Choi et al., 2010). Η ποιότητα του ελέγχου είναι σημαντική για όσους προσδοκούν οικονομικά οφέλη από την επιχείρηση, καθώς ο έλεγχος αποτελεί αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης. Προκύπτει, λοιπόν, το ερώτημα κατά πόσο η ελεγκτική αμοιβή, επιδρά στην αγορά κεφαλαίου. Με βάση τη βιβλιογραφία σχετικά με τις θεωρητικές και εμπειρικές μελέτες που συνδέουν την ελεγκτική αμοιβή με διάφορα στοιχεία του παρεχόμενου ελέγχου, αυτή η έρευνα θα επικεντρωθεί στη σχέση μεταξύ ελεγκτικής αμοιβής και αξιολόγησης της μετοχής μιας επιχείρησης. Επομένως υποθέτουμε ότι η ελεγκτική αμοιβή επηρεάζει την αγορά κεφαλαίου.

H1: Η ελεγκτική αμοιβή επηρεάζει την αγορά κεφαλαίου.

Η ανεξαρτησία που επιδεικνύει ο ελεγκτής κατά την άσκηση των καθηκόντων του συνδέεται με το ύψος των αμοιβών που λαμβάνει από την ελεγχόμενη επιχείρηση (Ghosh et al., 2009). Όμως τα κίνητρα των ελεγκτών για να αποτρέψουν μεροληπτική χρηματοοικονομική πληροφόρηση διαφέρουν συστηματικά, ανάλογα με το αν οι πελάτες τους πληρώνουν περισσότερο ή λιγότερο από το κανονικό επίπεδο της αμοιβής ελέγχου (Choi et al., 2010). Ωστόσο, μια πολύ χαμηλή αμοιβή ελέγχου μπορεί να οφείλεται στην πρακτική του low balling που εφαρμόζεται από τους ελεγκτές κατά την αρχική ανάληψη του ελέγχου σε μία εταιρία, η οποία αποτελεί τεχνική ανταγωνισμού των νέων ελεγκτών έναντι στα προνόμια των παλαιών ελεγκτών της εταιρίας και δε σχετίζεται με την ανεξαρτησία των ελεγκτών (DeAngelo, 1981). Η αντίληψη των επενδυτών για την ανεξαρτησία των ελεγκτών, είναι σημαντική για την αξιολόγηση της μετοχής της επιχείρησης. Προκύπτει, λοιπόν, το ερώτημα κατά πόσο η αλλαγή του προσώπου που διενεργεί τον έλεγχο σε μια οντότητα, που πιθανόν αντικατοπτρίζεται στην ελεγκτική αμοιβή, επιδρά στην αγορά κεφαλαίου. Με βάση τα παραπάνω θεωρητικά επιχειρήματα και εμπειρικά στοιχεία, είμαστε σε θέση να υποθέσουμε ότι η αλλαγή ελεγκτή επηρεάζει την αγορά κεφαλαίου.

H2: Η αλλαγή ελεγκτή επηρεάζει την αγορά κεφαλαίου.

Η ελεγκτική αμοιβή αποτυπώνει τον κίνδυνο χρηματοοικονομικής πληροφόρησης (Charles et al., 2010), ενώ όπως έχει αποδειχθεί υπάρχει αρνητική σχέση μεταξύ βραχυπρόθεσμων χρεών και ελεγκτικών αμοιβών (Gul & Goodwin, 2010). Σε μια περίοδο που ο κίνδυνος χρηματοοικονομικής πληροφόρησης είναι αυξημένος και η συνέχιση της οικονομικής δραστηριότητας των επιχειρήσεων αμφίβολη, ο ρόλος του εξωτερικού ελεγκτή αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Προκύπτουν, λοιπόν ερωτήματα σχετικά με το κατά πόσο η ελεγκτική αμοιβή και η αλλαγή ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο επηρεάζουν την αγορά κεφαλαίου, διαφορετικά κατά την περίοδο της κρίσης. Με βάση τα παραπάνω θεωρητικά επιχειρήματα και εμπειρικά στοιχεία, είμαστε σε θέση να υποθέσουμε τα ακόλουθα.

H3: Η ελεγκτική αμοιβή σε περίοδο κρίσης επηρεάζει την αγορά κεφαλαίου.

H4: Η αλλαγή ελεγκτή σε περίοδο κρίσης επηρεάζει την αγορά κεφαλαίου.

5.1.2 Σχεδιασμός Έρευνας

Για την ανάλυση των παραπάνω υποθέσεων χρησιμοποιήθηκε το μοντέλο του Ohlson (1995)³⁸, που συνδέει την τιμή της μετοχής με τα κέρδη ανά μετοχή και τη λογιστική αξία των ιδίων κεφαλαίων. Στη συνέχεια, τροποποιώντας το μοντέλο προκειμένου να συμπεριλάβει τις συνιστώσες της ελεγκτικής αμοιβής και της αλλαγής ελεγκτή, δημιουργήθηκε η ακόλουθη εξίσωση:

$$P_{it} = a_0 + a_1EPS_{it} + a_2BV_{it} + a_3AUDC_{it} + a_4AUDF_{it} + a_5(AUDC_{it} \times AUDF_{it}) + e_0 \quad (1)$$

όπου

P η τιμή της μετοχής, EPS τα κέρδη ανά μετοχή και BV η λογιστική αξία των ιδίων κεφαλαίων. Η μεταβλητή $AUDC$ αναπαριστά την αλλαγή ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο. Η μεταβλητή έχει δημιουργηθεί δίνοντας την τιμή 0 για τον ορκωτό που έχει αναλάβει τον έλεγχο σε μία εταιρία κατά το έτος 2007. Σε κάθε επόμενο έτος, δίνεται η τιμή 0 όταν ο ορκωτός της εταιρίας είναι ο ίδιος, και η τιμή 1 κάθε φορά που ο ορκωτός της εταιρίας αλλάζει. Η μεταβλητή $AUDF$ συμβολίζει την ελεγκτική αμοιβή και η μεταβλητή $AUDC \times AUDF$ την ελεγκτική αμοιβή που δίνεται σε ελεγκτή που μόλις άλλαξε. Το e_0 συμβολίζει τα κατάλοιπα.

Στη συνέχεια, η ανάλυση επεκτείνεται, με την πρόσθεση της συνιστώσας της κρίσης. Συγκεκριμένα ελέγχεται η επίδραση της κρίσης στην αγορά κεφαλαίου, αλλά και το κατά πόσο η ελεγκτική αμοιβή που δίνεται σε ελεγκτή, καθώς και η αλλαγή ορκωτού ελεγκτή επηρεάζουν την αγορά διαφορετικά κατά την περίοδο της κρίσης. Έτσι έχουμε την εξίσωση:

$$P_{it} = a_0 + a_1EPS_{it} + a_2BV_{it} + a_3AUDC_{it} + a_4AUDF_{it} + a_5CRISIS_{it} + a_6(AUDC_{it} \times CRISIS_{it}) + a_7(AUDF_{it} \times CRISIS_{it}) + a_8(AUDC_{it} \times AUDF_{it} \times CRISIS_{it}) + e_0 \quad (2)$$

³⁸ Ohlson, J. A. (1995), "Earnings, Book Values and Dividends in Equity Valuation", pp.661-687

όπου

CRISIS είναι μια μεταβλητή που παίρνει την τιμή 1 εάν η επιχείρηση λειτουργεί από το 2010 κι έπειτα (≥ 2010) και την τιμή 0 εάν η επιχείρηση λειτουργεί πριν από το 2010 (< 2010). Η μεταβλητή $AUDC \times CRISIS$ αναπαριστά την αλλαγή ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο σε περίοδο κρίσης και η μεταβλητή $AUDF \times CRISIS$ την ελεγκτική αμοιβή που δίνεται σε ελεγκτή κατά την περίοδο κρίσης. Τέλος, η μεταβλητή $AUDC \times AUDF \times CRISIS$ απεικονίζει την ελεγκτικά αμοιβή που δίνεται σε ελεγκτή που μόλις άλλαξε, ενώ βρισκόμαστε σε περίοδο κρίσης.

Η εκτίμηση των εξισώσεων (1) και (2) έγινε με την Pooled OLS παλινδρόμηση (Pooled OLS regression), η οποία επιτρέπει την ταυτόχρονη εξέταση όλων των εταιριών για όλη την εξεταζόμενη χρονική περίοδο.

5.2 Ανάλυση Δείγματος

Η μελέτη αυτή πραγματοποιήθηκε χρησιμοποιώντας ένα δείγμα 197 εταιριών, εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών κατά την περίοδο 2007-2013 στην Ελλάδα. Η συλλογή των στοιχείων που σχετίζονται με τις αμοιβές των ελεγκτών, δηλαδή το ύψος των αμοιβών και τα ονόματα των ελεγκτών που διενήργησαν τον έλεγχο των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων έγινε με το χέρι, από τις ετήσιες οικονομικές εκθέσεις, όπως δημοσιεύτηκαν από κάθε εταιρία, για όλη την εξεταζόμενη χρονική περίοδο. Η συλλογή των χρηματοοικονομικών δεδομένων, δηλαδή των κερδών ανά μετοχή, των λογιστικών αξιών των ιδίων κεφαλαίων και των τιμών των μετοχών, έγινε από την Compustat Global Vantage.

Ως τιμή της μετοχής για κάθε εταιρία, έχει επιλεγθεί για κάθε εξεταζόμενο έτος, η τιμή κλεισίματος της μετοχής στις 30/3 του επόμενου έτους, ώστε να ενσωματώνει την πληροφόρηση των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων των εταιριών, που δημοσιεύονται υποχρεωτικά έως τις 30/3 μετά τη λήξη της χρήσης. Όλες οι μεταβλητές, εκτός των *CRISIS* και *AUDC*, έχουν εκφραστεί ανά μετοχή, δηλαδή διαιρέθηκαν με τον αριθμό των μετοχών σε κυκλοφορία. Οι συνεχείς μεταβλητές έχουν περικοπεί κατά $\pm 1,5\%$ των κατανομών τους, προκειμένου να αποφευχθεί η ύπαρξη ακραίων τιμών.

Πίνακας 1
Περιγραφικές Στατιστικές

Variable	mean	median	sd	min	max	N
<i>PRICE (P)</i>	2,949	1,050	4,809	0,040	25,390	1298
<i>EPS</i>	-0,168	-0,013	1,151	-6,600	2,794	1261
<i>BV</i>	3,423	2,081	4,900	-2,735	29,179	1267
<i>AUDC</i>	0,320	0,000	0,467	0,000	1,000	1292
<i>AUDF</i>	5324,608	2419,729	8644,878	209,252	73188,420	210
<i>AUDC×AUDF</i>	1992,230	0,000	6607,853	0,000	73188,420	209
<i>AUDC×CRISIS</i>	0,218	0,000	0,413	0,000	1,000	1292
<i>AUDF×CRISIS</i>	4566,391	2104,806	8164,149	0,000	73188,420	210
<i>AUDC×AUDF×CRISIS</i>	1845,977	0,000	6607,970	0,000	73188,420	209

Το δείγμα περιλαμβάνει 197 επιχειρήσεις, εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών κατά τη χρονική περίοδο 2007-2013. Όλες οι μεταβλητές, εκτός των *CRISIS* και *AUDC*, έχουν εκφραστεί ανά μετοχή, δηλαδή διαιρέθηκαν με τον αριθμό των μετοχών σε κυκλοφορία. Οι συνεχείς μεταβλητές έχουν περικυβηθεί κατά $\pm 1,5\%$ των κατανομών τους, προκειμένου να αποφευχθεί η ύπαρξη ακραίων τιμών. Η εξαρτημένη μεταβλητή *P*, είναι η τιμή της μετοχής, όπου ως τιμή της μετοχής για κάθε εταιρία, έχει επιλεγθεί για κάθε εξεταζόμενο έτος, η τιμή κλεισίματος της μετοχής στις 30/3, για να ενσωματώνει την πληροφόρηση των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων των εταιριών, που δημοσιεύονται υποχρεωτικά έως τις 30/3. Η μεταβλητή *EPS* συμβολίζει τα κέρδη ανά μετοχή και η *BV* τη λογιστική αξία των ιδίων κεφαλαίων. Η μεταβλητή *AUDC* αναπαριστά την αλλαγή ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο και παίρνει την τιμή 0 για τον ορκωτό που έχει αναλάβει τον έλεγχο σε μία εταιρία κατά το έτος 2007, την τιμή 0 όταν ο ορκωτός της εταιρίας είναι ο ίδιος και την τιμή 1 κάθε φορά που ο ορκωτός της εταιρίας αλλάζει κατά τα επόμενα έτη. Η μεταβλητή *AUDF* συμβολίζει την ελεγκτική αμοιβή και η μεταβλητή *AUDC × AUDF* την ελεγκτική αμοιβή που δίνεται σε ελεγκτή που μόλις άλλαξε. Η μεταβλητή *CRISIS* παίρνει την τιμή 1 εάν η επιχείρηση λειτουργεί από το 2010 κι έπειτα και την τιμή 0 εάν η επιχείρηση λειτουργεί πριν το 2010. Η μεταβλητή *AUDC × CRISIS* αναπαριστά την αλλαγή ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο σε περίοδο κρίσης και η μεταβλητή *AUDF × CRISIS* την ελεγκτική αμοιβή που δίνεται σε ελεγκτή κατά την περίοδο κρίσης. Η μεταβλητή *AUDC × AUDF × CRISIS* απεικονίζει την ελεγκτική αμοιβή που δίνεται σε ελεγκτή που μόλις άλλαξε, ενώ βρισκόμαστε σε περίοδο κρίσης.

Ο Πίνακας 1 παρέχει τα περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για τις μεταβλητές που περιλαμβάνονται στις εξισώσεις (1) και (2). Σημαντικά συμπεράσματα προκύπτουν αν συγκρίνουμε τη μέση τιμή (mean) της μεταβλητής *AUDF*, που όπως φαίνεται στον Πίνακα 1 είναι 5324,608, με τη μέση τιμή της μεταβλητής *AUDF × CRISIS*, που είναι ίση με 4566,391. Βλέπουμε ότι ο μέσος όρος της ελεγκτικής αμοιβής κατά τη διάρκεια της κρίσης είναι χαμηλότερος κατά 758,217 ευρώ. Το ίδιο παρατηρούμε αν εξετάσουμε τις διαμέσους (median) των μεταβλητών *AUDF* και *AUDF × CRISIS* (2419,729 και 2104,806 αντίστοιχα). Συμπεραίνουμε, λοιπόν, πως η μέση αμοιβή των ελεγκτών έπεσε κατά τη διάρκεια της κρίσης, σε σχέση με τα προηγούμενα έτη.

Ακόμη, συγκρίνοντας τη μέση τιμή (mean) της μεταβλητής *AUDC × AUDF* που είναι 1992,23 με την αντίστοιχη της μεταβλητής *AUDC × AUDF × CRISIS* που είναι 1845,977, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, παρατηρούμε ότι ο μέσος όρος της αμοιβής που δόθηκε σε ελεγκτές που μόλις ανέλαβαν τον έλεγχο σε μία εταιρία έχει

πέσει κατά την περίοδο της κρίσης, σε σχέση με τα προηγούμενα έτη, κατά 146,253 ευρώ. Επομένως η επέλαση της κρίσης είχε αρνητική επίδραση στις αμοιβές των νέων ελεγκτών μιας εταιρίας.

5.3 Αποτελέσματα

5.3.1 Η Σχέση της Ελεγκτικής Αμοιβής και της Αλλαγής Ορκωτού Ελεγκτή ως Πρόσωπο με την Αγορά Κεφαλαίου

Σε πρώτο στάδιο εκτιμήθηκαν ,μέσω της Pooled OLS παλινδρόμησης, οι δύο πρώτες υποθέσεις που αναπτύχθηκαν. Σύμφωνα με την πρώτη υπόθεση, η ελεγκτική αμοιβή επηρεάζει την αγορά κεφαλαίου. Αυτό σημαίνει, σύμφωνα με την εξίσωση (1) που δημιουργήθηκε, ότι αναμένεται το ύψος της ελεγκτικής αμοιβής, να έχει κάποια επίδραση στην τιμή της μετοχής.

Σύμφωνα με τη δεύτερη υπόθεση, η αλλαγή ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο στον υποχρεωτικό έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων μιας εταιρίας, επηρεάζει την αγορά κεφαλαίου. Επομένως αναμένεται, σύμφωνα με την εξίσωση (1), η αλλαγή ορκωτού ελεγκτή , να έχει κάποια επίδραση στην τιμή της μετοχής.

Πίνακας 2

Η Σχέση της Ελεγκτικής Αμοιβής και της Αλλαγής Ορκωτού Ελεγκτή ως Πρόσωπο με την Αγορά Κεφαλαίου και η Επίδραση της Κρίσης στη Διαμόρφωση της Σχέσης Αυτής : Αποτελέσματα Παλινδρόμησης.

Dependent variable : PRICE (P)				
Variable	Panel A		Panel B	
	Coefficient	P-value	Coefficient	P-value
<i>_cons</i>	0,187	0,051*	0,602	0,043**
<i>EPS</i>	1,784	0,003***	1,775	0,003***
<i>BV</i>	0,742	0,000***	0,743	0,000***
<i>AUDC</i>	1,387	0,077*	1,573	0,072*
<i>AUDF</i>	0,000	0,416	0,000	0,885
<i>AUDC×AUDF</i>	0,000	0,954		
<i>CRISIS</i>			-0,838	0,016**
<i>AUDC×CRISIS</i>			-1,292	0,175
<i>AUDF×CRISIS</i>			0,000	0,779
<i>AUDC×AUDF×CRISIS</i>			0,000	0,832
<i>Observations (N)</i>	209		209	
<i>R Squared (R²)</i>	0,416		0,428	

Ο αριθμός των παρατηρήσεων (N) του δείγματος και για τις δύο παλινδρομήσεις είναι 209. Η στατιστική σημαντικότητα των συντελεστών (coefficient) ελέγχθηκε για επίπεδα σημαντικότητας 10%, 5% και 1%. Τα *, ** και*** συμβολίζουν τη στατιστική σημαντικότητα των συντελεστών, σε επίπεδα

σημαντικότητας 10%, 5% και 1% αντίστοιχα. Όλες οι μεταβλητές, εκτός των *CRISIS* και *AUDC*, έχουν εκφραστεί ανά μετοχή, δηλαδή διαιρέθηκαν με τον αριθμό των μετοχών σε κυκλοφορία. Οι συνεχείς μεταβλητές έχουν περικυβεί κατά $\pm 1,5\%$ των κατανομών τους, προκειμένου να αποφευχθεί η ύπαρξη ακραίων τιμών. Η εξαρτημένη μεταβλητή *P*, είναι η τιμή της μετοχής, όπου ως τιμή της μετοχής για κάθε εταιρία, έχει επιλεγεί για κάθε εξεταζόμενο έτος, η τιμή κλεισίματος της μετοχής στις 30/3, για να ενσωματώνει την πληροφόρηση των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων των εταιριών, που δημοσιεύονται υποχρεωτικά έως τις 30/3. Η μεταβλητή *EPS* συμβολίζει τα κέρδη ανά μετοχή και η *BV* τη λογιστική αξία των ιδίων κεφαλαίων. Η μεταβλητή *AUDC* αναπαριστά την αλλαγή ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο και παίρνει την τιμή 0 για τον ορκωτό που έχει αναλάβει τον έλεγχο σε μία εταιρία κατά το έτος 2007, την τιμή 0 όταν ο ορκωτός της εταιρίας είναι ο ίδιος και την τιμή 1 κάθε φορά που ο ορκωτός της εταιρίας αλλάζει κατά τα επόμενα έτη. Η μεταβλητή *AUDF* συμβολίζει την ελεγκτική αμοιβή και η μεταβλητή $AUDC \times AUDF$ την ελεγκτική αμοιβή που δίνεται σε ελεγκτή που μόλις άλλαξε. Η μεταβλητή *CRISIS* παίρνει την τιμή 1 εάν η επιχείρηση λειτουργεί από το 2010 κι έπειτα και την τιμή 0 εάν η επιχείρηση λειτουργεί πριν το 2010. Η μεταβλητή $AUDC \times CRISIS$ αναπαριστά την αλλαγή ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο σε περίοδο κρίσης και η μεταβλητή $AUDF \times CRISIS$ την ελεγκτική αμοιβή που δίνεται σε ελεγκτή κατά την περίοδο κρίσης. Η μεταβλητή $AUDC \times AUDF \times CRISIS$ απεικονίζει την ελεγκτική αμοιβή που δίνεται σε ελεγκτή που μόλις άλλαξε, ενώ βρισκόμαστε σε περίοδο κρίσης.

Στο Panel A του Πίνακα 2 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της Pooled OLS παλινδρόμησης για την εξίσωση (1), με την οποία εξετάστηκε η επίδραση της ελεγκτικής αμοιβής, της αλλαγής ελεγκτή και της αμοιβής ελεγκτή που μόλις ανέλαβε τον έλεγχο σε μια εταιρία, στην τιμή της μετοχής και κατ' επέκταση την αγορά κεφαλαίου. Ο αριθμός των παρατηρήσεων (*N*) του δείγματος είναι 209.

Η τιμή του συντελεστή προσδιορισμού *R Squared* δείχνει το ποσό της διακύμανσης στην εξαρτημένη μεταβλητή, για το οποίο ευθύνονται οι μεταβλητές που εισήχθησαν και προαναφέραμε. Δηλαδή, σύμφωνα με τον Πίνακα 2 (Panel A), εξηγείται το 41,6% της μεταβλητότητας της εξαρτημένης μεταβλητής που είναι η τιμή της μετοχής (*P*).

Οι τιμές coefficient είναι οι συντελεστές των εξεταζόμενων μεταβλητών, που δείχνουν τη σχετική επίδραση των καταχωρημένων μεταβλητών και οι τιμές P-value δείχνουν το ακριβές επίπεδο σημαντικότητας. Η στατιστική σημαντικότητα των εκτιμώμενων συντελεστών, ελέγχθηκε σε επίπεδα σημαντικότητας 10%, 5% και 1%, συγκρίνοντας, δηλαδή, την τιμή P-value με το επιλεγμένο επίπεδο σημαντικότητας α ($\alpha=10\%, 5\%, 1\%$).

Όπως φαίνεται στο Panel A του Πίνακα 2, τα κέρδη ανά μετοχή (*EPS*) και η λογιστική αξία των ιδίων κεφαλαίων (*BV*) είναι στατιστικά σημαντικά σε επίπεδο σημαντικότητας 1% ($p\text{-value}=0,003 < 0,01$ και $0 < 0,01$ αντίστοιχα) και επηρεάζουν θετικά την εξαρτημένη μεταβλητή, δηλαδή την τιμή της μετοχής (*P*) (coefficient=1,784 και 0,742 αντίστοιχα), όπως βέβαια, αποδεικνύει και ο Oihson (1995).

Όσον αφορά τις εξεταζόμενες μεταβλητές, η αλλαγή ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο (*AUDC*) είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 10% ($p\text{-value}=0,077 < 0,1$) και σχετίζεται θετικά με την τιμή της μετοχής *P* (coefficient=1,387). Αυτό σημαίνει ότι η αλλαγή ορκωτού ελεγκτή σε μία εταιρία, οδηγεί σε αύξηση της τιμής της μετοχής κατά 1,387 ευρώ. Ωστόσο, δεν παρατηρείται

στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην τιμή της μετοχής (P) και την ελεγκτική αμοιβή ($AUDF$) γενικά, καθώς και την αμοιβή που δίνεται σε ελεγκτή που μόλις άλλαξε $AUDC \times AUDF$ (p -value = 0,416 > 0,1 και 0,954 > 0,1 αντίστοιχα).

Το κρισιμότερο συμπέρασμα που προκύπτει από την ανάλυση της παλινδρόμησης, είναι η απόρριψη της Υπόθεσης 1, σύμφωνα με την οποία η ελεγκτική αμοιβή επηρεάζει την αγορά κεφαλαίου, αφού δεν παρατηρείται καμία σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην τιμή της μετοχής και την αμοιβή των ελεγκτών. Αντιθέτως, η Υπόθεση 2 δεν μπορεί να απορριφθεί, αφού η θετική συσχέτιση της τιμής της μετοχής με την αλλαγή ορκωτού ελεγκτή σε μια εταιρία, δείχνει πως οι επενδυτές αξιολογούν θετικά μια αλλαγή στο πρόσωπο του ορκωτού που κάθε φορά αναλαμβάνει τον έλεγχο των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων μιας εταιρίας.

5.3.2 Η Επίδραση της Κρίσης στη Διαμόρφωση της Σχέσης της Ελεγκτικής Αμοιβής και της Αλλαγής Ορκωτού Ελεγκτή ως Πρόσωπο με την Αγορά Κεφαλαίου

Σε δεύτερο στάδιο εκτιμήθηκαν ,μέσω της Pooled OLS παλινδρόμησης, η τρίτη και τέταρτη από τις υποθέσεις που αναπτύχθηκαν. Σύμφωνα με την τρίτη υπόθεση, η ελεγκτική αμοιβή σε περίοδο κρίσης επηρεάζει την αγορά κεφαλαίου. Αυτό σημαίνει, σύμφωνα με την εξίσωση (2) που δημιουργήθηκε, ότι αναμένεται το ύψος της ελεγκτικής αμοιβής κατά την περίοδο της κρίσης, να έχει κάποια επίδραση στην τιμή της μετοχής.

Σύμφωνα με την τέταρτη υπόθεση, η αλλαγή ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο στον υποχρεωτικό έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων μιας εταιρίας σε περίοδο κρίσης, επηρεάζει την αγορά κεφαλαίου. Επομένως αναμένεται, σύμφωνα με την εξίσωση (2), η αλλαγή ορκωτού ελεγκτή κατά την περίοδο της κρίσης, να έχει κάποια επίδραση στην τιμή της μετοχής.

Στο Panel B του Πίνακα 2 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της Pooled OLS παλινδρόμησης για την εξίσωση (2), με την οποία εξετάστηκε η επίδραση της κρίσης, καθώς και της ελεγκτικής αμοιβής, της αλλαγής ελεγκτή και της αμοιβής ελεγκτή που μόλις ανέλαβε τον έλεγχο σε μια εταιρία, σε περίοδο κρίσης, στην τιμή της μετοχής και κατ' επέκταση την αγορά κεφαλαίου. Ο αριθμός των παρατηρήσεων (N) του δείγματος είναι 209.

Η τιμή του συντελεστή προσδιορισμού $R Squared$ δείχνει το ποσό της διακύμανσης στην εξαρτημένη μεταβλητή, για το οποίο ευθύνονται οι μεταβλητές που εισήχθησαν και προαναφέραμε. Δηλαδή, σύμφωνα με τον Πίνακα 2 (Panel B), εξηγείται το 42,8% της μεταβλητότητας της εξαρτημένης μεταβλητής που είναι η τιμή της μετοχής (P).

Οι τιμές coefficient είναι οι συντελεστές των εξεταζόμενων μεταβλητών, που δείχνουν τη σχετική επίδραση των καταχωρημένων μεταβλητών και οι τιμές P-value δείχνουν το ακριβές επίπεδο σημαντικότητας. Η στατιστική σημαντικότητα των εκτιμώμενων συντελεστών, ελέγχθηκε σε επίπεδα σημαντικότητας 10%, 5% και 1%,

συγκρίνοντας, δηλαδή, την τιμή P-value με το επιλεγμένο επίπεδο σημαντικότητας α ($\alpha=10\%$, 5% , 1%).

Όπως φαίνεται στο Panel B του Πίνακα 2, τα κέρδη ανά μετοχή (*EPS*) και η λογιστική αξία των ιδίων κεφαλαίων (*BV*) είναι στατιστικά σημαντικά σε επίπεδο σημαντικότητας 1% ($p\text{-value}=0,003<0,01$ και $0<0,01$ αντίστοιχα) και επηρεάζουν θετικά την εξαρτημένη μεταβλητή, δηλαδή την τιμή της μετοχής (*P*) ($\text{coefficient}=1,775$ και $0,743$ αντίστοιχα), όπως αποδεικνύει και ο Oihson (1995).

Όσον αφορά τις εξεταζόμενες μεταβλητές, η αλλαγή ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο (*AUDC*) είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 10% ($p\text{-value}=0,072<0,1$) και σχετίζεται θετικά με την τιμή της μετοχής *P* ($\text{coefficient}=1,573$). Αυτό σημαίνει ότι η αλλαγή ορκωτού ελεγκτή σε μία εταιρία, οδηγεί σε αύξηση της τιμής της μετοχής κατά $1,573$ ευρώ. Ωστόσο, δεν παρατηρείται στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην τιμή της μετοχής (*P*) και την ελεγκτική αμοιβή (*AUDF*) ($p\text{-value}=0,885>0,1$). Όσον αφορά τη μεταβλητή που αντικατοπτρίζει την κρίση (*CRISIS*), είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 5% ($p\text{-value}=0,016<0,05$) και ο συντελεστής της παρουσιάζει αρνητική συσχέτιση με την εξαρτημένη μεταβλητή (*P*) ($\text{coefficient}=-0,838$). Αυτό σημαίνει ότι κατά τη διάρκεια της κρίσης η τιμή της μετοχής έπεσε κατά $0,838$ ευρώ. Αντιθέτως, οι συντελεστές των μεταβλητών που απεικονίζουν την αλλαγή ελεγκτή σε περίοδο κρίσης (*AUDC* $\times$ *CRISIS*), την ελεγκτική αμοιβή σε περίοδο κρίσης (*AUDF* $\times$ *CRISIS*) και την αμοιβή που δίνεται σε ελεγκτή σε περίοδο κρίσης (*AUDC* $\times$ *AUDF* $\times$ *CRISIS*), δεν είναι στατιστικά σημαντικοί, συνεπώς δεν επηρεάζουν την εξαρτημένη μεταβλητή ($p\text{-value}=0,175>0,1$, $0,779>0,1$ και $0,832>0,1$ αντίστοιχα).

Τα σημαντικότερα συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση της παλινδρόμησης, είναι η απόρριψη των Υποθέσεων 3 και 4. Οι υποθέσεις υποστηρίζουν συνοπτικά ότι η ελεγκτική αμοιβή και η αλλαγή ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο σε περίοδο κρίσης επηρεάζουν την αγορά κεφαλαίου. Όμως, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης, δεν παρατηρείται καμία σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην τιμή της μετοχής και την ελεγκτική αμοιβή ή την αλλαγή ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο, κατά τη διάρκεια της κρίσης. Ωστόσο, η επέλαση της κρίσης φαίνεται να έχει αρνητική επίδραση στην τιμή της μετοχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Η παρούσα εργασία ασχολήθηκε με το ρόλο του εξωτερικού ελέγχου στην επικρατούσα ελληνική πραγματικότητα και επικεντρώθηκε στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της ελεγκτικής αμοιβής και της αλλαγής ορκωτού ελεγκτή με την αγορά κεφαλαίου και τη διαμόρφωση της σχέσης αυτής εντός της περιόδου της κρίσης χρέους στην Ελλάδα. Τα αποτελέσματα της έρευνας υποστηρίζουν μόνο την υπόθεση της αλλαγής ορκωτού ελεγκτή ως παράγοντα που επηρεάζει την αγορά κεφαλαίου και δημιουργούν ενδιαφέροντα κίνητρα για νέες έρευνες στο συγκεκριμένο πεδίο.

6.1 Σύνοψη Ερευνητικών Αποτελεσμάτων

Η εμπειρική μελέτη που διενεργήθηκε, χρησιμοποιώντας ένα δείγμα επιχειρήσεων εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών κατά την περίοδο 2007-2013, είχε ως στόχο να διερευνήσει την επίδραση της ελεγκτικής αμοιβής και της αλλαγής ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο στην αγορά κεφαλαίου, αλλά και τη διαμόρφωση της σχέσης της ελεγκτικής αμοιβής και της αλλαγής του προσώπου του ελεγκτή με την αγορά κεφαλαίου, κατά την περίοδο της κρίσης χρέους της Ελλάδας.

Τα εμπειρικά αποτελέσματα δεν αποδεικνύουν καμία σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην ελεγκτική αμοιβή και την αγορά κεφαλαίου και οδηγούν στην απόρριψη της Υπόθεσης 1. Επομένως η μελέτη υποστηρίζει πως η αξιολόγηση των επενδυτικών αποφάσεων, δε σχετίζεται με την αντίληψη των επενδυτών για την ποιότητα του ελέγχου ή την ανεξαρτησία που επιδεικνύουν οι ελεγκτές κατά την άσκηση των ελεγκτικών τους καθηκόντων, όπως αυτή αποτυπώνεται στο ύψος των ελεγκτικών αμοιβών. Ωστόσο, τα ευρήματα υποστηρίζουν ότι η αλλαγή ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο, επηρεάζει την αγορά κεφαλαίου, επομένως δεν μπορούμε να απορρίψουμε την Υπόθεση 2. Συγκεκριμένα η επίδραση της αλλαγής ορκωτού ελεγκτή ως πρόσωπο, στον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων μιας εταιρίας, έχει θετική επίδραση στην τιμή της μετοχής της επιχείρησης. Μία πιθανή εξήγηση για το αποτέλεσμα αυτό, θα μπορούσε να είναι η πεποίθηση των επενδυτών πως η ποιότητα του ελέγχου και η αξιοπιστία της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης αυξάνεται όταν ο ελεγκτής είναι νέος σε μία εταιρία, καθώς επιδεικνύει μεγαλύτερη ανεξαρτησία κατά την άσκηση των καθηκόντων του, εφόσον δεν υπάρχουν οικονομικά συμφέροντα και στενές σχέσεις με τη διοίκηση της ελεγχόμενης εταιρίας. Επιπλέον, φαίνεται πως οι επενδυτές δεν αντιλαμβάνονται την αλλαγή ορκωτού ελεγκτή σε μια εταιρία, ως ένδειξη για απόκρυψη παραποιήσεων εκ μέρους της διοίκησης.

Ακόμη, τα εμπειρικά στοιχεία που προέκυψαν, υποστηρίζουν πως η μεταβλητή της κρίσης έχει επίδραση στην αγορά κεφαλαίου. Αυτό θα μπορούσε να οφείλεται στη γενικότερη οικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων κατά την περίοδο της κρίσης, η οποία γνώρισε ύφεση. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της κρίσης οι επενδυτές είναι πολύ πιθανό να εμφανίζονται πιο επιφυλακτικοί, με αποτέλεσμα αυτό να αντικατοπτρίζεται στις τιμές των μετοχών. Ωστόσο, η έρευνα δεν αποκαλύπτει αποδεικτικά στοιχεία που να υποστηρίζουν πως η ελεγκτική αμοιβή και η αλλαγή του ορκωτού ελεγκτή σε περίοδο κρίσης επηρεάζουν την αγορά κεφαλαίου, επομένως οδηγούμαστε σε απόρριψη των Υποθέσεων 3 και 4. Αυτό θα μπορούσε να σημαίνει πως οι επενδυτές δε θεωρούν ότι η ποιότητα του εξωτερικού ελέγχου, όπως αποτυπώνεται στο ύψος της αμοιβής των ελεγκτών και στην αλλαγή του προσώπου του ορκωτού που διενεργεί τον έλεγχο, αλλοιώνεται κατά την περίοδο της κρίσης.

6.2 Περιορισμοί Έρευνας

Η παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε με ιδιαίτερη προσοχή και επιμέλεια. Ωστόσο, τα αποτελέσματα της μελέτης αποτελούν απόρροια στατιστικής έρευνας, συνεπώς για την ανάλυση των δεδομένων της, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη ορισμένοι περιορισμοί.

Ο πρώτος περιορισμός αφορά το μέγεθος του δείγματος, το οποίο αποτελούνταν από 197 ελληνικές επιχειρήσεις, εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών. Όπως είναι φυσικό, το δείγμα ήταν αρκετά μικρό σε σχέση με τα δείγματα που χρησιμοποιούνται σε αντίστοιχες μελέτες στο εξωτερικό. Το γεγονός αυτό περιόρισε τη δυνατότητα λήψης ισχυρών αποτελεσμάτων.

Ένας δεύτερος και πολύ σημαντικός περιορισμός ήταν ότι παρόλη τη διεξοδική έρευνα, δε βρέθηκαν πολλές εταιρίες που να αναφέρουν το ύψος της ελεγκτικής αμοιβής που δόθηκε για τον τακτικό έλεγχο στους ορκωτούς ελεγκτές, αν και η πληροφορία αυτή υποχρεωτικά πρέπει να δημοσιεύεται στις ετήσιες οικονομικές εκθέσεις των εταιριών από το 2007 κι έπειτα. Συγκεκριμένα, δεν υπήρξαν παρατηρήσεις για το 2007 και το 2008, ενώ ο αριθμός των παρατηρήσεων αυξήθηκε σημαντικά για την περίοδο 2011-2013. Το γεγονός αυτό περιόρισε αρκετά την έκταση που θα μπορούσε να πάρει η συγκεκριμένη μελέτη.

Παράλληλα, υπήρξε περιορισμός στην κατασκευή των ερευνητικών ερωτημάτων. Συγκεκριμένα, ενδιαφέρον θα προκαλούσε να ερευνηθεί η επίδραση των αμοιβών που έλαβαν οι ελεγκτές για την παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών στην αγορά κεφαλαίου. Όμως αυτές σπανίως παρατηρήθηκε να αναγράφονται στις ετήσιες οικονομικές εκθέσεις των ελεγχόμενων, ενώ τις περισσότερες φορές δεν διευκρινιζόταν διακριτά το ακριβές ποσό, ώστε να γίνει δυνατός ο διαχωρισμός μεταξύ αμοιβών για αμιγώς και μη αμιγώς ελεγκτικές υπηρεσίες.

6.3 Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα

Η αμοιβή που λαμβάνουν οι ελεγκτές για την παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών, απασχόλησε και απασχολεί ευρέως τους ερευνητές παγκοσμίως, καθώς όπως θεωρείται αποτυπώνει πολλά στοιχεία του παρεχόμενου ελέγχου. Η συγκεκριμένη έρευνα είναι χωρίς προηγούμενο στον ελληνικό χώρο και όπως είναι φυσικό τα ευρήματά της παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Τα συμπεράσματα της μελέτης δείχνουν πως η αλλαγή ορκωτού ελεγκτή, τιμολογείται στην αγορά κεφαλαίου, και συγκεκριμένα πως οι επενδυτές αξιολογούν θετικά τη μετοχής της επιχείρησης, που έχει ελεγχθεί από ορκωτό ελεγκτή που μόλις ανέλαβε τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων της συγκεκριμένης εταιρίας. Η ανάλυση θα μπορούσε να προχωρήσει, ερευνώντας το ενδεχόμενο η τιμή της μετοχής να επηρεάζεται όταν ο ελεγκτής που διενεργεί τον έλεγχο διαθέτει εξειδίκευση στον κλάδο της ελεγχόμενης επιχείρησης.

Δεδομένου ότι η αλλαγή του υποκειμένου που διενεργεί τον έλεγχο επιδρά στην αγορά κεφαλαίου, ενδιαφέρον θα προκαλούσε επίσης, η εξέταση της αλλαγής ελεγκτικής εταιρίας ως παράγοντα που πιθανόν επηρεάζει την τιμή της μετοχής. Ακόμη θα μπορούσε να εξεταστεί η πιθανότητα, η τιμή της μετοχής να αξιολογείται διαφορετικά, ανάλογα με το μέγεθος του ελεγκτικού γραφείου, είτε σε τοπικό επίπεδο, είτε σε επίπεδο ελεγκτικού κλάδου.

Τέλος, θα μπορούσε συμπληρωματικά να διερευνηθεί αν τα αποτελέσματα των παραπάνω ερευνητικών ερωτημάτων διαφέρουν κατά την περίοδο της κρίσης, που όπως διευκρινίστηκε στην παρούσα μελέτη, επηρεάζει την αγορά κεφαλαίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Διεθνές Πρότυπο Δικλίδων Ποιότητας (2010), «Δικλίδες ποιότητας για λογιστικές επιχειρήσεις που διενεργούν ελέγχους και επισκοπήσεις οικονομικών καταστάσεων καθώς και άλλες αναθέσεις διασφάλισης και συναφών υπηρεσιών», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλειδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 200 (2010), «Γενικοί στόχοι του ανεξάρτητου ελεγκτή και η διενέργεια ελέγχου ελέγχων σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλειδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 210 (2010), «Συμφωνία επί των όρων ανάθεσης ελέγχου», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλειδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 220 (2010), «Δικλίδες ποιότητας για τον έλεγχο οικονομικών καταστάσεων», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλειδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 230 (2010), «Τεκμηρίωση Ελέγχου», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλειδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 240 (2010), «Ευθύνες του ελεγκτή σχετικά με Απάτη σε έναν έλεγχο οικονομικών καταστάσεων», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλειδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 250 (2010), «Εξέταση νόμων και κανονισμών στον έλεγχο οικονομικών καταστάσεων», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλειδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 260 (2010), «Επικοινωνία με τους υπεύθυνους για τη διακυβέρνηση», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλειδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 265 (2010), «Κοινοποίηση ελλείψεων σε εσωτερικές δικλίδες στου υπεύθυνους για τη Διακυβέρνηση και τη Διοίκηση», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλειδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 300 (2010), «Σχεδιασμός ενός ελέγχου οικονομικών καταστάσεων», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλειδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 315 (2010), «Εντοπισμός και εκτίμηση των κινδύνων ουσιώδους σφάλματος μέσω κατανόησης της οντότητας και του περιβάλλοντός της», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλειδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 320 (2010), «Ουσιώδες μέγεθος στο σχεδιασμό και στην εκτέλεση ενός ελέγχου», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλειδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 330 (2010), «Οι αντιδράσεις του ελεγκτή στους εκτιμώμενους κινδύνους», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλειδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 402 (2010), «Ελεγκτικά ζητήματα σχετικά με την οντότητα που χρησιμοποιεί οργανισμό υπηρεσιών», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 450 (2010), Αξιολόγηση σφαλμάτων που εντοπίζονται κατά τη διάρκεια του ελέγχου», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 500 (2010), «Ελεγκτικά Τεκμήρια», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 501 (2010), «Ελεγκτικά Τεκμήρια-Ειδικά Ζητήματα», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 505 (2010), «Εξωτερικές επιβεβαιώσεις», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 510 (2010), «Αρχικές Αναθέσεις ελέγχου-υπόλοιπα έναρξης», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 520 (2010), «Αναλυτικές διαδικασίες», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 530 (2010), «Ελεγκτική Δειγματοληψία», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 540 (2010), «Έλεγχος λογιστικών εκτιμήσεων, περιλαμβανομένων των εκτιμήσεων εύλογης αξίας και σχετικών γνωστοποιήσεων», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 550 (2010), «Συνδεδεμένα μέρη», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 560 (2010), «Μεταγενέστερα γεγονότα», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 570 (2010), «Συνέχιση της δραστηριότητας», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 580 (2010), Έγγραφες Διαβεβαιώσεις», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 600 (2010), «Ειδικά ζητήματα-έλεγχοι οικονομικών καταστάσεων ομίλου»(περιλαμβανομένης της εργασίας ελεγκτών συστατικού)», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 610 (2010), «Χρησιμοποίηση της εργασίας των εσωτερικών ελεγκτών», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 620 (2010), «Χρησιμοποίηση της εργασίας του ειδήμονα του ελεγκτή», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 700 (2010), «Διαμόρφωση γνώμης και έκθεση επί των οικονομικών καταστάσεων», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 705 (2010), «Διαφοροποιήσεις της γνώμης στην έκθεση του ανεξάρτητου ελεγκτή», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 706 (2010), «Παράγραφοι έμφασης θέματος και παράγραφοι άλλου θέματος στην έκθεση του ανεξάρτητου ελεγκτή», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 710 (2010), Συγκρίσεις πληροφορίες-Αντίστοιχοι αριθμοί και συγκριτικές οικονομικές καταστάσεις», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 720 (2010), «Οι ευθύνες του ελεγκτή σχετικά με άλλες πληροφορίες σε έγγραφα που περιέχουν ελεγμένες οικονομικές καταστάσεις», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 800 (2010), «Ειδικά ζητήματα-έλεγχοι οικονομικών καταστάσεων που καταρτίζονται σύμφωνα με πλαίσια ειδικού σκοπού», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 805 (2010), «Ειδικά ζητήματα-έλεγχοι επιμέρους οικονομικών καταστάσεων και συγκεκριμένων στοιχείων, λογαριασμών ή κονδυλίων οικονομικής κατάστασης», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

ΔΠΕ 810 (2010), «Αναθέσεις για έκθεση επί περιληπτικών οικονομικών καταστάσεων», Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας.

Καζαντζής, Χ. (2006), «Ελεγκτική και Εσωτερικός Έλεγχος», Business Plus, Αθήνα

Κανονισμός (ΕΚ) 1606/2002 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Ιουλίου 2002 για την εφαρμογή διεθνών λογιστικών προτύπων.

Καραμάνης, Κ. (2008), «Σύγχρονη Ελεγκτική: Θεωρία και Πρακτική Σύμφωνα με τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα », Εκδόσεις Ο.Π.Α., Αθήνα

Λουμιώτης, Β., και Τζίφας, Β. (2012), «Βασικές Οδηγίες Εφαρμογής Διεθνών Προτύπων Ελέγχου (ΔΠΕ)», Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα

Νεγκάκης, Χ., και Ταχυνάκης, Π. (2013), «Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής και Εσωτερικού Ελέγχου: Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου», Εκδόσεις Διπλογραφία, Αθήνα

Ν.Δ. 3329/55 «Περί συστάσεως Σώματος Ορκωτών Λογιστών.»

Νόμος 2190/1920 «Περί Ανωνύμων Εταιριών.»

Νόμος 5076/1931 «Περί Ανωνύμων Εταιριών και Τραπεζών.»

Νόμος 1969/1991 «Εταιρείες επενδύσεων χαρτοφυλακίου, αμοιβαία κεφάλαια, διατάξεις εκσυγχρονισμού και εξυγιάνσεως της κεφαλαιαγοράς και άλλες διατάξεις.»

Νόμος 2076/1992 «Ανάλυση και άσκηση δραστηριότητας πιστωτικών ιδρυμάτων και άλλες συναφείς διατάξεις.»

Νόμος 3229/2004 «Εποπτεία της ιδιωτικής ασφάλισης, εποπτεία και έλεγχος τυχερών παιχνιδιών, εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων και άλλες διατάξεις.»

Νόμος 3556/2007 «Προϋποθέσεις διαφάνειας για την πληροφόρηση σχετικά με εκδότες των οποίων οι κινητές αξίες έχουν εισαχθεί προς διαπραγμάτευση σε οργανωμένη αγορά και άλλες διατάξεις.»

Νόμος 3604/2007 «Αναμόρφωση και τροποποίηση του κωδικοποιημένου νόμου 2190/1920 «Περί ανωνύμων εταιριών» και άλλες διατάξεις.»

Νόμος 3693/2008 «Εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/43/EK περί υποχρεωτικών ελέγχων των ετήσιων και των ενοποιημένων λογαριασμών, για την τροποποίηση των Οδηγιών 78/660/EOK και 83/349/EOK του Συμβουλίου και για την κατάργηση της Οδηγίας 84/253/EOK του Συμβουλίου και άλλες διατάξεις.»

Νόμος 3919/2011 «Αρχή της επαγγελματικής ελευθερίας, κατάργηση αδικαιολόγητων περιορισμών στην πρόσβαση και άσκηση επαγγελμάτων.»

Π.Δ. 360/1985 «Καθορισμός των οικονομικών στοιχείων που πρέπει να δημοσιεύουν περιοδικά οι εταιρίες των οποίων οι μετοχές έχουν εισαχθεί στο Χ.Α.Α.»

Π.Δ. 226/1992 «Περί συστάσεως οργανώσεως και λειτουργίας του Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών, καθώς και περί των όρων εγγραφής σε Ειδικό Μητρώο και ασκήσεως του επαγγέλματος του Ορκωτού Ελεγκτή.»

Π.Δ. 233/1992 «Αύξηση του αριθμού των Ορκωτών Λογιστών.»

Πρωτοψάλτης, Ν., και Σαρακοστίδης, Σ. (2003), «Ελεγκτική Ναυτιλιακών Επιχειρήσεων», Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα

Σακέλλης, Ε. (1990), «Το Ελληνικό Γενικό Λογιστικό Σχέδιο», Τόμος Β', Πάμισος, Αθήνα

Συλλογικά κείμενα (Πρόλογος: Προβόπουλος Γεώργιος) (2014), «Το χρονικό της μεγάλης κρίσης - Η Τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013», Τράπεζα της Ελλάδος/Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης, Αθήνα

Τσακλάγκανος, Α. (2008), «Ελεγκτική», Εκδόσεις Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη

Χαρδούβελης, Γ. (2009), “Eurobank Research:Οικονομία & Αγορές”, Τόμος IV, Τεύχος 8

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Asthana, S., Balsam, S., and Kim, S. (2009), “The effect of Enron, Andersen, and Sarbanes-Oxley on the US market for audit services”, *Accounting Research Journal*, Volume 22, Issue 1, pp.4-26

Callaghan, J., Parkash, M., and Singhal, R. (2009), “Going-Concern Audit Opinions and the Provision of Nonaudit Services: Implications for Auditor Independence of Bankrupt Firms”, *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, Volume 28, No. 1, pp. 153-169

Caramanis, C., and Spathis, C. (2006), “Auditee and audit firm characteristics as determinants of audit qualifications: Evidence from the Athens stock exchange”, *Managerial Auditing Journal*, Volume 21, Issue 9, pp.905-920

Charles, S. L., Glover, S. M., and Sharp, N. Y. (2010), “The Association between Financial Reporting Risk and Audit Fees before and after the Historic Events Surrounding SOX”, *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, Volume 29, No. 1, pp. 15-39

Choi, H., Kim, J., and Zang, Y. (2010), “Do Abnormally High Audit Fees Impair Audit Quality?”, *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 29, No. 2, pp. 115-140

Choi, J., Kim, C., Kim, J., and Zang, Y. (2010), “Audit Office Size, Audit Quality, and Audit Pricing”, *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 29, No. 1, pp. 73-97

Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance (1992), “The financial aspects of corporate governance (Cadbury report)”, Gee, London

DeAngelo, L. E. (1981), “Auditor independence, ‘low balling’, and disclosure regulation”, *Journal of Accounting and Economics*, Volume 3, Issue 2, pp. 113-127

Engel, E., Hayes, R. M., and Wang, X. (2009), “Audit committee compensation and the demand for monitoring of the financial reporting process”, *Journal of Accounting and Economics*, Volume 49, Issues 1-2, pp. 136-154

Ghosh, A., Kallapur, S., and Moon, D. (2009), “Audit and non-audit fees and capital market perceptions of auditor independence”, *Journal of Accounting and Public Policy*, Volume 28, Issue 5, pp. 369-385

Gul, F. A., Fung, S. Y. K., and Jaggi, B. (2009), “Earnings quality: Some evidence on the role of auditor tenure and auditors’ industry expertise”, *Journal of Accounting and Economics*, Volume 47, Issue 3, pp 265-287

Gul, F. A., and Goodwin, J. (2010), “Short-Term Debt Maturity Structures, Credit Ratings, and the Pricing of Audit Services”, *The Accounting Review*, Volume 85, No. 3, pp. 877-909

Huang, H., Raghunandan, K., and Rama, D. (2009), “Audit Fees for Initial Audit Engagements Before and After SOX”, *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 28, No. 1, pp. 171-190

International Ethics Standards Board for Accountants (2013), “Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants”, IFAC, NY

Karanikas, E., Leledakis, G., and Tzavalis, E., (2006), “Structural Changes in Expected Stock Returns Relationships: Evidence from ASE”, *Journal of Business Finance and Accounting*, Volume 33, Issue 9-10, pp. 1610-1628

Ohlson, J. A. (1995), “Earnings, Book Values and Dividends in Equity Valuation”, *Contemporary Accounting Research*, Volume 11, Issue 2, pp.661-687

Sikka, P. (2009), “Financial crisis and the silence of the auditors”, *Accounting, Organizations and Society*, Volume 34, Issues 6-7, pp.686-873

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

www.ifac.org (Τελευταία πρόσβαση στις 29/10/2014)

www.soel.gr (Τελευταία πρόσβαση στις 18/10/2014)